

Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Katedra mediálních a kulturních studií a žurnalistiky

**INVESTIGATIVNÍ ŽURNALISTIKA NA WEBU
INVESTIGACE.CZ**

Investigative journalism on the Investigace.cz

Bakalářská diplomová práce

Daniel VACHEK

Vedoucí práce: Mgr. et. Mgr. Karel Páral, Ph.D

Olomouc 2023

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně a uvedl jsem všechny zdroje a prameny, ze kterých jsem v této práci čerpal.

V Olomouci, dne 27. 4. 2023

Daniel Vachek

Poděkování

Tímto děkuji svému vedoucímu práce Mgr. et. Mgr. Karlu Páralovi, Ph.D. za všechny cenné rady, které mi při tvorbě práce pomohly a za všechny čas, který mně a konzultacím mé práce věnoval. Velice děkuji všem respondentům, že si na mě udělali čas, sešli se se mnou a odpověděli na mé dotazy. Děkuji také svým přátelům a rodině, kteří mě při tvorbě práce podporovali.

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá serverem Invesetigace a jeho fungováním. Popisuje způsob, jakým redaktoři pracují, a jak se tvoří články, které vydávají. K výzkumu byly použity kvalitativní rozhovory se členy redakce.

Klíčová slova: Investigace.cz, České centrum pro investigativní žurnalistiku, mediální rutiny, redaktorská práce, kvalitativní výzkum, OCCRP, ICIJ

Abstract

This bachelor thesis will be focused on the Invesetigace server and its functioning. This work will try to describe how the reporters work and how the articles they publish are created. The research will be conducted primarily through qualitative interviews with members of the editorial office.

Key words: Investigace.cz, České centrum pro investigativní žurnalistiku, Media Routines, Editorial work, Qualitative research , OCCRP, ICIJ

Obsah

Úvod	8
1 Teoretická část	10
1.1 Investigace na pomezí investigativní, datové a kolaborativní žurnalistiky	10
1.2 Investigativní žurnalistika v české mediální krajině.....	13
1.3 Investigace.cz – České centrum pro investigativní žurnalistiku.....	15
1.3.1 Panama Papers.....	16
1.3.2 Kočnerova knihovna.....	17
1.3.3 Pandora Papers.....	18
1.4 Mezinárodní organizace	19
1.4.1 Organized Crime and Corruption Reporting Project.....	19
1.4.2 International Consortium of Investigative Journalists.....	20
1.5 Právní aspekty ovlivňující investigativní žurnalistiku.....	21
1.6 Mediální rutiny	22
1.7 Gatekeeping.....	22
2 Metodická část	24
2.1 Polostrukturovaný rozhovor	24
2.2 Výzkumné otázky	25
2.3 Medailonky členů redakce.....	28
2.3.1 Pavla Holcová	28
2.3.2 Veronika Divišová	28
2.3.3 Jaroslav Formánek.....	29
2.3.4 Zuzana Šotová.....	29
2.3.5 Lukáš Nechvátal	29
2.3.6 Kamila Plzáková.....	29
3 Analytická část.....	30
3.1 Vznik Investigace.cz.....	30

3.2	Témata Investigace.cz	31
3.3	Fungování redakce a rozdělení práce	33
3.3.1	<i>Rozdělení rolí v redakci</i>	33
3.3.2	<i>Redakční porady</i>	34
3.3.3	<i>Pracovní rutiny redaktorů</i>	35
3.4	Financování Investigace.cz.....	35
3.5	Práce se zdroji.....	36
3.5.1	<i>Zdroje</i>	36
3.5.2	<i>Důvěryhodnost zdroje</i>	38
3.6	Bezpečnost při práci redaktorů Investigace.....	39
3.7	Audiovizuální tvorba a podcast	41
	Závěr	44
	Seznam použité literatury a zdrojů.....	47
	Literatura	47
	Elektronické zdroje.....	48
	Seznam tabulek.....	52
	Seznam příloh	53

Úvod

Unikátním projektem na české mediální scéně je České centrum pro investigativní žurnalistiku, které založila Pavla Holcová a kterým se bude tato práce zabývat. Jedinečností centra, které svou práci publikuje na webu Investigace, je spolupráce s mezinárodními organizacemi a podíl na vyšetřování organizovaného zločinu a kauz, které se objevovaly ve veřejném prostoru po celém světě. Zmiňované kauzy zpravidla zanechávají stopu i v České republice, což je na zdejší mediální scéně neobvyklá záležitost, protože se tuzemská investigativní žurnalistika objevuje zejména ve veřejnoprávních médiích, jako jsou Reportéři ČT nebo investigativní tým Českého rozhlasu, zatímco v soukromých zřídka. Jedním z nejznámějších zástupců investigativní žurnalistiky v soukromých médiích jsou Seznam Zprávy.

V této bakalářské práci se budu zabývat postupy a rutínami na serveru Investigace.cz. Pozornost budu věnovat vzniku centra pro investigativní žurnalistiku, jeho fungování, financování, rutiny jednotlivých členů a bezpečnostní aspekty jejich práce. Rovněž se pokusím přiblížit témata a kauzy, kterými se Investigace zabývá a formáty, které tvoří – jak psané texty, tak podcast.

Největší část informací získám analýzou kvalitativních rozhovorů se členy redakce. Ty případně doplním o informace, které publikoval samotný server Investigace nebo které o redakci vydala jiná média. Protože se investigativní, datovou a kolaborativní žurnalistikou nezabývá mnoho českých publikací, budu čerpat především z literatury zahraničních autorů a dalších zdrojů dohledatelných na internetu.

Bakalářská práce bude rozdělena na čtyři části. V první, teoretické, vymezím základní pojmy týkající se investigativní žurnalistiky, datové žurnalistiky a kolaborativní žurnalistiky. Dále představím redakční rutiny a pojmy, které se k nim vztahují. V krátkosti představím i mezinárodní organizace, se kterými redakce dlouhodobě spolupracuje.

Ve druhé části podrobně popíšu metodiku, kterou při práci využiji pro sbírání dat a informací. Popíšu zde způsob vytváření otázek, na základě jejichž zodpovězení budu moct představit fungování serveru Investigace. Součástí toho bude i popis postupů, které při získávání informací použiji.

Ve třetí části analyzuji získaná data. Ta budou vycházet jak z kvalitativních polostrukturovaných rozhovorů, tak z další literatury a článků vztahujících se k tématu.

Výsledným produktem by měl být popis fungování redakce, jak vypadají redakční porady, z jakých zdrojů čerpá redakce finance, jak probíhá výběr a zpracování témat atd.

V závěru práce shrnu vše, co jsem během výzkumu zjistil a vyhodnotím, do jaké míry se mi ve skutečnosti podařilo naplnit stanovené cíle. V příloze budou přepsané rozhovory se členy redakce.

1 Teoretická část

1.1 Investigace na pomezí investigativní, datové a kolaborativní žurnalistiky

Investigace je unikátním projektem zejména způsobem, jakým kombinuje rozmanité žurnalistické disciplíny. Spolupráce na mezinárodních případech vyžaduje kolaboraci s novináři z celého světa. V některých kauzách, jako třeba těch, které se týkají datových úniků a globálního ekonomického organizovaného zločinu, je třeba kombinace datové žurnalistiky spolu s tou investigativní.

Investigativní žurnalistika vychází z anglického výrazu pro vyšetřování nebo pátrání – investigate. „*Doslova pátrací, vyšetřovací žurnalistika, jejímž cílem je zveřejňovat zamlčované a odpírané, pro fungování společnosti však důležité informace.*“ (Halada, Osvaldová 2017: 281) Tento druh žurnalistiky vyžaduje důkladnou rešerši, shromažďování faktů a důkazů, které potvrdí dva na sobě nezávislé zdroje. Také by se při zveřejnění investigativní práce měl dát prostor obviňované straně. (tamtéž)

Britský mediální teoretik Hugo de Burgh označuje žurnalistiku za produkt novinářů, který se liší od podobné práce provozované příslušnými orgány, jako je policie, v tom, že není založená na předcházejícím právním rozhodnutí a cílem není pouze dokončení případu, ale také generování zisku mediálním vydavatelům. (De Burgh 2008: 10)

Jak již bylo řečeno, tento typ žurnalistiky často může vést k oficiálnímu vyšetřování popisovaného problému policií nebo jinými příslušnými orgány. Vyšetřování investigativního novináře spočívá v používání podobných praktik jako to policejní, zejména prohledávání volně dostupných zdrojů (obchodní rejstříky, data katastrálních úřadů, data úřadů práce...), využívání informátorů a za jistých okolností i práce v utajení či využívání skryté nahrávací techniky. (Kovach, Rosenstiel 2014: 196) To na svých stránkách potvrzuje i český investigativní novinář Jaroslav Kmenta. „*Pracujete skoro jako policajt, jen s tím rozdílem, že on svoji kauzu předá státnímu zástupci a ten pak možná soudci a my novináři ji předáme svým čtenářům.*“ (Kmenta)

Investigativní žurnalistika se svojí podstatou liší od běžného denního zpravodajství. Ať už z hlediska aktuálnosti tématu, kdy v denním zpravodajství se média snaží přijít s informací jako první, v investigativní žurnalistice není tlak na aktuálnost. Proto často vidíme, že se investigativní novináři vrací s k událostem, které se staly před několika lety.

Dále se liší způsobem získávání informací nebo časovou dotací na samotný článek, neboť jeho zpracování může zabrat i několik měsíců.

Za datovou žurnalistiku se označuje „*novinářská tvorba využívající především statistik, digitálních záznamů, mapových podkladů, účetních dokumentů a dalších veřejných či neveřejných dat.*“ (Halada, Osvaldová 2017: 281) Spočívá v kombinaci běžného textového projevu s obrazovým materiálem a využívá další způsoby, jak interaktivně vizualizovat souvislosti, které z analýzy vyplývají. Závěry, které novinář ve své práci prezentuje, jsou zpravidla podloženy daty, což by mělo zaručovat maximální možnou objektivitu. (Halada, Osvaldová 2017: 281)

Pro vykonávání tohoto typu žurnalistiky jsou klíčové specifické schopnosti, zejména z oblasti programování a statistiky. Využití dat v novinářské práci souvisí se zpřístupněním internetu veřejnosti. Podle německých mediálních teoretiků Floriana Stalpa a Olivera Hahna vedlo právě rozšíření internetu ke vzniku tzv. „hybridních novinářů“. Jako příklady uvádějí pojmy datový novinář nebo novinář-programátor. „*Všichni mají společné to, že kombinují žurnalistickou praxi s metodami z dalších vědeckých disciplín a inovativní technologie.*“ (Hahn, Stalpa 2018: 8)

Další žurnalistickou disciplínou, kterou se Investigace zabývá, je datová žurnalistika. Její vznik značně ovlivnil tu investigativní, zejména díky digitalizaci informací, jako jsou výroční zprávy, audiovizuální dokumenty nebo ekonomické a demografické statistiky. Novináři jsou tedy dnes vybaveni nástroji, které jim umožňují provádět analýzy obrovských objemů dat a prezentovat svá zjištění s atraktivní vizualizací širokému publiku. Úskalí zmíněné digitalizace spočívá v tom, že „*digitální informace jsou šifrovatelné, decentralizované a extrémně náchylné k manipulaci.*“ (tamtéž)

Poprvé se datová žurnalistika dostala do mediálního „mainstreamu“ v roce 2010, kdy tituly The Guardian, The New York Times a Der Spiegel analyzovaly uniklé dokumenty týkající se války v Afghánistánu. (tamtéž)

Unikátnost, kterou Investigace na českém mediálním trhu má, je spolupráce s redakcemi po celém světě, které zastřešují mezinárodní organizace. Tento typ spolupráce se obecně označuje jako kolaborativní žurnalistika. Sarah Stonbely ve svém reportu pod Centrem pro kooperativní média uvádí, že veškerá žurnalistika je v jistém smyslu kolaborativní. Běžná redakce má přinejmenším redaktora a editora, ve větších redakcích potom bývá ještě fotograf, kameraman nebo grafik. Jeden z prvních případů spolupráce mezi

několika redakcemi pochází z poloviny 19. století. Ekonom Stephen Shmanske uvádí jako příklad rok 1846, kdy se „šest deníků v New Yorku spojilo a vytvořilo Associated Press. Účelem této unie byla spolupráce při získávání zpráv, to znamená sdílet všechny zprávy, které přišly a rovnoměrně rozdělit náklady.“ (Shmanske 1986: 61) Poté, i přes silně konkurenční prostředí na konci dvacátého století, udržovali novináři z různých redakcí spolupráci sdílením poznámek, tipů nebo prostým pomáháním si. (Stonbely 2017: 11)

Nadšení do kolaborativní žurnalistiky tak, jak jí známe dnes, přišlo se začátkem tisíciletí, kdy se vydavatelství, žurnalisté a nadace začaly poohlížet po možnostech, které digitalizace a digitální sítě nabízí. Tato práce se zabývá zejména spoluprací nejen mezi redakcemi, ale také mezi organizacemi. Sarah Stonbely hovoří o tom, že „*tato spolupráce nemusí vždy zahrnovat formální dohodu, ale vždy usiluje o vytvoření většího obsahu, než by dokázal individuální novinář, redakce nebo organizace.*“ (Stonbely 2017: 14) Stonbely tedy definuje kolaborativní žurnalistiku jako „*spolupráci (formální nebo neformální) mezi dvěma nebo více zpravodajskými a informačními organizacemi, jejímž cílem je doplnit zdroje každé organizace a maximalizovat dopad vytvářeného obsahu.*“ (Stonbely 2017: 14)

Taková spolupráce většinou funguje v případě, kdy pro sebe nejsou partneři (myšleno redakce) přímou konkurencí, tedy když spolupracují novináři z tištěného týdeníku a televizní stanice, nebo když každá redakce cílí na publikum v různých státech a tím pádem i jazycích. (Sambrook 2018: 28)

Typickým příkladem pro tuto definici je kauza Panama Papers, kdy organizace sdílí zdroj informací (data) a příslušný software k jejich čtení s redakcemi ze 109 zemí světa. Ty následně data analyzují a zasazují je do regionálního kontextu, tedy redaktori české Investigace pátrali po Češích, skutečných majitelích firem v daňových rájích. (Holcová 2016)

Centrum pro kooperativní media rozlišuje šest modelů kolaborativní žurnalistiky, které se liší podle trvání kolaborace: jestli je dočasná (jednorázová) nebo probíhající (otevřená); a míře integrace spolupracujících organizací – na nejnižší úrovni tvoří každá redakce vlastní obsah a s ostatními organizacemi jej sdílí, na prostřední úrovni spolupracují pouze na tvorbě obsahu, na nejvyšší úrovni spolu partnerské organizace sdílí zdroje, obsah i data. (Stonbely 2017) Jak již bylo výše naznačeno, Panama Papers je případem nejvyšší míry integrace s tím, že na publikovaných textech pracovali novináři v omezeném čase.

1.2 Investigativní žurnalistika v české mediální krajině

Za komunistického režimu u nás investigativní žurnalistika neexistovala. Neměla jak, neboť jakýkoliv odpor či kritika vůči komunismu byla potrestána, a proto se začala rodit až po Sametové revoluci v roce 1989. S počátkem devadesátých let vznikaly nové tituly a investigativní skupiny redakcí.

Jako první českou skutečnou investigativní reportáž označuje Karel Hvizďala případ s názvem OSA nostra, kterou autoři Michal Horáček a Luboš Beniak publikovali v září 1989 v časopisu Mladý svět. V ní autoři popisovali, jak Ochranný svaz autorský (OSA) rozděloval honoráře na ideologických základech. Jako druhou reportáž zmiňuje kauzu s názvem Vložky v kastlíku, kterou napsal Michal Růžička do Lidových novin v roce 1993. V té odhalil nezákonný prodej dat o matkách s dětmi firmě Procter and Gamble. Společnost na získané adresy rozeslala reklamní vložky. To vedlo k okamžité výpovědi kancléře z ministerstva vnitra. (Hvizďala In: Polách 2009: 36)

Během devadesátých let byla viditelná investigativní žurnalistika především v tištěných médiích. V týdeníku Respekt se tomuto druhu novinářiny začal věnovat jako první Jaroslav Spurný. Ten se krátce po vzniku týdeníku začal zabývat tématy bezpečnostního aparátu státu a působení jeho příslušníků za komunistického režimu.

Za tištěná periodika byl ale v této novinářské disciplíně nejviditelnější deník Mladá fronta Dnes¹. V jeho redakci pracovali notoricky známí redaktori Jaroslav Kmenta, Jiří Kubík a Sabina Slonková. V roce 2013 řada novinářů, spolu s částí těch investigativních, redakci Mladé fronty opustila kvůli obchodu, při kterém podnikatel Andrej Babiš koupil vydavatelství MAFRA, do nějž právě deník Mladá fronta patří. (Francová 2013)

Na televizních obrazovkách se v devadesátých letech objevoval pouze jeden pořad, který by se investigativním kauzám věnoval. Od roku 1994 začala TV Nova vysílat publicistický pořad Na vlastní oči², který moderoval Josef Klíma a Radek John. Na pořadu se podílel také Stanislav Motl, který s Klímou spolupracoval i na dalších pořadech, a na konci devadesátých let se do tvorby pořadu zapojil i Janek Kroupa. Pořad Na vlastní oči skončil v roce 2009, přičemž jeho vysílání bylo obnoveno v roce 2012. V roce 2013 se pořad

¹ Právě novináři z Mladé fronty odhalili v roce 2005 nevěrohodnost financování bytu tehdejšího předsedy vlády Stanislava Grosse, což vedlo k jeho odstoupení.

² Tvůrci pořadu je dnes spojená především s kauzou tzv. Berdychova gangu, ve kterém odhalovali uskupení kolem Davida Berdycha a jejich kriminální aktivity, které provozovalo za asistence příslušníků Policie ČR

přestal vysílat úplně. Investigativní publicistice na televizních obrazovkách se věnovala i Česká televize, jejíž studio v Ostravě produkovalo od roku 1995 pořad Klekánice.³

V současnosti se investigativní žurnalistice věnuje jen omezený počet redakcí. Nejdelší tradici má publicistický pořad Reportéři ČT, který od roku 2004 do 13. ledna 2023 fungoval pod vedením Marka Wollnera. (Kordík 2023) Do toho přispívají Aneta Snopová, Adéla Paclíková, Hanuš Hanslík, Dalibor Bártek nebo Michal Fiala.

V Českém rozhlasu funguje investigativní tým, jehož součástí jsou redaktori Artur Janoušek, Jakub Mikel a Martin Štorkán.⁴ Dříve ve vedení skupiny figuroval Janek Kroupa, ten ale odešel v roce 2019 do Seznam Zpráv, kde vznikalo nové oddělení zaměřené právě na investigativní žurnalistiku. (Rožánek 2019)

Z tištěných médií se pátrací žurnalistice dnes věnuje měsíčník Reportér s Robertem Čásenským na pozici šéfredaktora. Ten odešel spolu s dalšími novináři v roce 2013 z Mladé fronty a založil zmíněné periodikum, do kterého přispívá i další bývalý novinář MF Jaroslav Kmenta. Ten je známý v souvislosti se zločinci z 90. let, jako byl František Mrázek nebo Radovan Krejčíř. V posledních letech se věnuje zmiňovanému Andreji Babišovi a jeho medializovaným kauzám.⁵

V omezeném rozsahu se investigativní žurnalistice věnují redaktori týdeníku Respekt Jaroslav Spurný a Ondřej Kundra. V omezeném rozsahu zejména z toho důvodu, že týdeník se zaměřuje spíše na komentování a popisování společenského a politického, případně kulturního, dění. Příkladem jejich práce je kauza Vrbětice z roku 2021, na které Kundra spolupracoval s mezinárodní novinářskou organizací Bellingcat. (Kundra, Spurný 2021)

Z online médií má největší investigativní tým redakce Seznam Zpráv, v jehož čele stojí od jeho vzniku v roce 2019 Janek Kroupa. V něm dnes působí redaktori Kristina Ciroková, Adéla Jelínková, Radek Kedroň, Radek Nohl, Jiří Pšenička, Lukáš Valášek a také skupina, která do června 2022 tvořila pořad Televize Seznam Záhady Josefa Klímy – Josef Klíma, Marcela Sobotková a Jaroslav Mareš. (Vojtěchovská 2022) Významnou kauzou Seznam Zpráv je vystopování Andreje Babiše mladšího ve Švýcarsku v roce 2018. Autory reportáže jsou Jiří Kubík a Sabina Slonková a její publikací přinesli nová svědectví do kauzy

³ Pořad Klekánice byl předchůdce pořadu Reportéři ČT

⁴ Dostupné z: <https://www.irozhlaz.cz/redakce-investigativa>

⁵ Podobně jako u předchozích osobností, Kmenta svá zjištění v obsáhlejší formě vydává knižně. Série o Krejčířovi nesla název Padrino Krejčíř, o Andreji Babišovi je to Babišovo Palermo.

Čapí hnízdo, týkající se bývalého ministra financí a premiéra Andreje Babiše staršího. (Slonková, Kubík 2018)

To ale není jediný internetový portál, který by se investigativní žurnalistikou zabýval. Pod záštitou Ústavu nezávislé žurnalistiky funguje server HlidaciPes.org. Do toho s investigativní žurnalistikou přispívá především redaktor Jan Žabka, který, stejně jako Ondřej Kundra, spolupracoval s mezinárodní organizací Bellingcat. Ta se zaměřuje na geolokaci podle fotografií a vyšetřování pomocí otevřených zdrojů. Žabka se od podzimu 2022 věnoval kauze sexuálního obtěžování a bossingu v redakci České televize, které měl mít na svědomí Marek Wollner (Žabka 2023), což 13. ledna 2023 vedlo k jeho odchodu z televize.

Pod vedením Sabiny Slonkové funguje magazín Neovlivní, který se, podobně jako Jaroslav Kmenta, zabývá politickými kauzami a spojené s vlivnými lidmi. Projekt novinářky, která se investigativní žurnalistice věnuje již od devadesátých let, se proslavil díky kauze Čapí hnízdo, jejímž vývojem se zabývá dodnes.

Investigativní žurnalistice se do jisté míry věnuje i názorový server A2larm. Pro něj publikovaly novinářky Saša Uhlová a Apolena Rychlíková série textů s názvy Hrdinové kapitalistické práce a Hrdinové kapitalistické práce 2. V nich popisovaly podmínky, v nichž lidé pracují v nízkopříjmových zaměstnáních, což doložily i videem pořízeným na skryté zařízení. (Uhlová 2017) Ve druhé sérii znovu popisovala podmínky práce, tentokrát ale v podnicích v Německu, Francii a Irsku, přičemž zaměstnanci byli z východoevropských států.

1.3 Investigace.cz – České centrum pro investigativní žurnalistiku

Jediné médium, které se zabývá výhradně investigativní žurnalistikou, na rozdíl od výše zmiňovaných, je právě web Investigace, které provozuje České centrum pro investigativní žurnalistiku, o. p. s. Jedná se o nestátní neziskovou organizaci, kterou se skupinou novinářů založila Pavla Holcová v roce 2013. Je to jediné české médium, které je součástí mezinárodních novinářských organizací Organized Crime and Corruption Reporting Project (OCCRP) a International Consortium of Investigative Journalists (ICIJ). Právě díky zapojení ve zmíněných organizacích přináší vliv globálních kauz, jako jsou Panama Papers, Pandora Papers nebo Laundromats, na Českou republiku. (Investigace.cz: *O nás*)

Krom globálních ekonomických kauz týkající se offshorových společností⁶ přináší Investigace také zprávy o mezinárodním organizovaném zločinu a jeho vlivu a aktivitách v České republice a na Slovensku. (Holcová 2018) Z těchto kauz mapovali aktivity balkánských obchodníků s drogami, nebo vliv italské mafie N'drangheta v České republice a na Slovensku. Jední z klíčových témat serveru je popis průběhu vyšetřování a soudů týkající se vraždy slovenského novináře Jána Kuciaka.

1.3.1 Panama Papers

Jedna z nejzásadnějších kauz Investigace.cz nese název Panama Papers a koordinovalo ji Mezinárodní konsorcium investigativních novinářů (ICIJ). „*V kauze spojilo síly více než 376 investigativních novinářů ze 109 zemí, aby analyzovali přes dva terabyty dokumentů, získané informace zasadili do regionálního kontextu a osvětlili nelegální praktiky ze světa velkých peněz.*“ (Holcová 2016) Jen tým investigace.cz tehdy prošel tisíce stran dokumentů, aby zjistil, jak se čeští podnikatelé zapojují do složitých vlastnických struktur v daňových rájích.

Přes jedenáct milionů dokumentů z interní komunikace firmy Mossack Fonseca jako první obdržely německé noviny Suddeutsche Zeitung od anonymního whistleblowera.⁷

Redakce se tehdy zaměřila především na partnery firmy Mossack Fonesca, kteří pochází z České republiky. Holcová uvádí, že přes čtvrt milionu dokumentů je spojeno s Čechy, mezi nimiž jsou i lidé stíhaní i odsouzení za finanční kriminalitu, lidé napojení na vysoké politické „kmotry“, obchodníci s drahokamy, případně lidé spojovaní s korupčními a privatizačními skandály.

Text na Investigaci, který referuje o celé kauze, uvádí jako klíčovou firmu právě zmiňovanou Mossack Fonseca. Ta se totiž během krátké doby stala jednou z nejdůležitějších právnických společností, která zakládá globální „offshoreová schémata“ desítek firem, které jsou propojené tak, aby nebylo možné dohledat skutečného majitele, ani toky peněz. Ačkoliv novináři uznávají, že část firem slouží k legálnímu podnikání, velké množství společností je podle nich používáno k legalizaci výnosů z trestné činnosti, korupci, daňovým únikům a obchodům s nelegálním zbožím, jako jsou zbraně a diamanty. „*Samotné podnikání se zakládáním firem a jejich prodejem by ale nebylo možné bez spolupráce s finančními*

⁶ **Offshorová společnost** je taková, která operuje v různých zemích světa, ale sídlo má v daňovém ráji, například Britské panenské ostrovy.

⁷ **Whistleblower** je člověk, který je součástí společnosti, ve které se dějí nespravedlivé nebo nezákonné věci. Historickým příkladem je kauza Pentagon Papers, kdy whistleblower, zaměstnanec ministerstva obrany, zasilal utajované dokumenty týkající se války ve Vietnamu novinářům The New York Times

institucemi“ (Holcová 2016). Investigace by měla disponovat interními dokumenty, které dokládají, že se společností Mossack Fonseca spolupracovaly banky navzdory předpisům, které by měly zabraňovat praní peněz. Na seznamu by měly figurovat i respektované bankovní domy, případně menší – jako například česká eBanka.

Investigace zároveň uvádí, že se v dokumentech objevuje 283 českých jmen, kteří drží akcie jedné nebo více firem zřízených Mossack Fonseca a dalších zhruba 50 jmen z Ruska, Tádžikistánu, Izraele nebo Srbska, kteří v České republice podnikají. V článku dále rozvádí oblasti podnikání, která jsou v offshorových schématech populární. Patří mezi ně *„majitelé solárních elektráren, obchodníci s diamanty, lidmi, kteří zbohatli díky privatizaci, lidmi z reklamy, majiteli IT firem, stíhanými mafiány i lidmi napojenými na politiku.“* (Holcová 2016) Dále ke každé oblasti spojují konkrétní jména s firmami, které se v interních dokumentech objevují.

1.3.2 Kočnerova knihovna

Při práci na Panama Papers, která zasáhla i Českou republiku a Slovensko, analyzovali novináři velké množství dokumentů. Z české republiky k datům měla přístup Pavla Holcová a na Slovensku byl jedním z členů týmu Ján Kuciak. Peter Bárdy⁸ v článku Investigace popisuje, že Kuciak měl v plánu vytvořit analytický investigativní tým z novinářů různých redakcí.

Po Kuciakově vraždě vyvstala další spolupráce mezi českými a slovenskými médii, jejichž součástí byla i Investigace.cz a Pavla Holcová, která získala 57 terabytů dat týkající se organizované zločinecké skupiny kolem slovenského podnikatele Mariana Kočnera. (Šimák 2020) Na analýze pracovala skupina novinářů z různých slovenských redakcí, kterým data poskytla organizace OCCRP.

Při práci na citlivých datech museli novináři dodržovat striktní bezpečnostní a etická pravidla, jejichž hlavní zásada zněla: *„...publikují se jenom ty informace, jejichž vydání je ve veřejném zájmu. Neboli žádné informace ze soukromí konkrétních osob, jež nemají nic společného s jejich veřejným působením nebo s podezřelým jednáním.“* (Kodhajová 2021) Zároveň se zapojené redakce řídily pravidlem, že všechna odhalení budou vydávat společně, aby se redakce nepředbíhaly v exkluzivitě informací. Technologický tým OCCRP vytvořil

⁸ Peter Bárdy je šéfredaktor zpravodajského serveru Aktuality.sk, kde Kuciak pracoval

pro účely práce na projektu zabezpečenou místnost Bratislavě. Té se dříve přezdívalo Kočnerova knižnica, z čehož vzniknul i název projektu.

Kočnerova knihovna odhalila řadu kauz, do kterých byl slovenský podnikatel Kočner zapletený. „*Jednou z nejcitlivějších se stal případ resocializačního centra Čistý den, určeného pro mladistvé s problémy se závislostí. V centru se mladé dívky, které tam poslal soud, měly léčit z drogové závislosti. Jak ale vyšlo najevo, místo toho mohly mít přístup k omamným látkám a byly sexuálně zneužívány.*“ (Kodhajová 2021)

Data, která vycházela zejména z Kočnerovy komunikace dále odhalovala podnikatelovy vazby na slovenský soudní systém a jeho podplácení konkrétních soudců.⁹ „*Kočnerova knižnica podle všeho zatím neodhalila všechna tajemství. Jedná se o unikátní projekt, díky kterému se podařilo rozjet přeshraniční spolupráci médií a zveřejnit mnoho skandálů, do nichž byli zapleteni nejen soudci a státní tajemníci, ale i politici a vysocí státní úředníci.*“ (Kodhajová 2021)

1.3.3 Pandora Papers

Podobně jako u Panama Papers, i v případě Pandora Papers šlo o velký datový únik, který se krom dalších států týkal také České republiky a Slovenska. Podle článku Investigace se v datech objevuje více než 300 Čechů a 178 offshorových firem s českým pozadím. Na Slovensku se to týká kolem 40 Slováků a 48 firem s vazbou na Slovensko. Mezi nimi jsou realitní developéři, zločinci, lidé na sankčním seznamu USA, investoři a velkopodnikatelé.

„*Projekt Pandora Papers, pojmenovaný po legendární Pandorině skříňce, ve které bylo zamknuto všechno zlo, bědy a svízele světa, je vybudovaný na analýze dvanácti milionů dokumentů uniklých ze čtrnácti právních kanceláří, jež poskytují offshorové služby.*“ (Investigace 2021)

Podobně jako v předchozím případě, i tady na práci spolupracoval velký počet novinářů z celého světa. V případě Pandora Papers to bylo 376 lidí, zde se jedná o 600 novinářů, kteří zpracovali data o objemu necelých 3 terabytů. Celá práce byla taktéž koordinovaná ICIJ.

Pro český mediální prostor byl klíčový výskyt Andreje Babiše¹⁰ v kauze. Podle Holcové si poslal skoro 400 milionů korun, za něž nakoupil nemovitosti ve Francii. Holcová

⁹ Na základě konverzace v aplikaci Threema proběhla policejní operace Bouře, při které bylo zadrženo 17 soudců.

¹⁰ Andrej Babiš je bývalý premiér České republiky. V době vydání kauzy vrcholily české parlamentní volby.

uvádí, že v roce 2009 si nechal anonymní zákazník založit firmy v diskrétních daňových rájích, kterým měl být Andrej Babiš. Offshorovou strukturu poté využil k přesunu 15 milionů eur. „*Svým způsobem neudělal nic jiného, než že poskytl sám sobě půjčku. A to na nákup šestnácti luxusních nemovitostí ve Francii včetně zámečku Château Bigaud na Azurovém pobřeží.*“ (Holcová 2021)

Samotná kauza ale sleduje mnohem více případů než jen českého premiéra. Ve schématech se objevovali i politici a podnikatelé z dalších zemí. „*Celkem se v úniku informací objevuje 35 současných a bývalých hlav států a 400 úředníků z téměř stovky zemí. Mezi těmito jmény jsou kromě Andreje Babiše například i bývalý britský premiér Tony Blair, chilský prezident Sebastián Piñera, keňský prezident Uhuru Kenyatta...*“ (Investigace 2021)

1.4 Mezinárodní organizace

Britský novinář David Leigh, který dříve přispíval třeba do deníku The Guardian, ve své knize pracuje s pojmem hierarchie důvěryhodnosti. Podle něho je potřeba, aby investigativní novináři v době internetu a technologií „cvičili“ své čtenáře, kteří poznají, že práce novinářů bude na vrcholu zmiňované hierarchie, zatímco konzumenti konspiračních teorií budou na jejím konci.

Individuální novináři mohou generovat zisk pro vydavatelství a tituly, ve kterých pracují. Leigh považuje za užitečné, aby se novináři začleňovali do mezinárodních organizací, které sdružují novináře v různých státech, což přidává váhu novinářovým stanoviskům. Pomocť by takové organizace měly zejména v oblastech, kde není investigativní žurnalistika na dobré úrovni, tedy že je například málo investigativních novinářů na celou zemi. Leigh podobných organizací zmiňuje několik, já se však zaměřím na ty, kterých je členem redakce investigace.cz – Organized Crime and Corruption Reporting Project a Mezinárodní konsorcium investigativních novinářů a stručně je představím v následujících kapitolách. (Leigh 2019: 169)

1.4.1 Organized Crime and Corruption Reporting Project

Počátky Organized Crime and Corruption Reporting Projectu (dále jen „OCCRP“) najdeme na Balkánském poloostrově, kde novináři Paul Radu a Drew Sullivan pracovali na stejném tématu – obchody s lidmi. Když zjistili, že se oba zabývají stejnými pachateli, sestavili tým novinářů z Rumunska, Bosny a Hercegoviny, Bulharska a Albánie. Po této rozsáhlé investigativní práci se rozhodli založit OCCRP. Podle Sullivana „*mohli ušetřit peníze centralizováním některých výdajů, jako je pojištění nebo přístup do komerčních*

databázi, vývoj nástrojů, výzkum nebo získávání finančních prostředků.“ (OCCRP: *History of OCCRP*)

Postupem času se ze šesti novinářů pocházejících z pěti států stala jedna z největších mezinárodních organizací na světě zaměřené na investigativní žurnalistiku, která sdružuje nezávislých médií. Dnes se OCCRP nezabývá jen zločinem ve Východní Evropě, ale i případy, které ovlivnily celý svět. Příklady jsou Panama a Pandora Papers, kdy whistleblower poskytl novinářům data, která odkazovala na skutečné vlastníky několika firem v offshorových společnostech, kteří byli dosud anonymizováni. Kauzou, která nemá primárně ekonomický charakter, je Projekt Pegasus. V tom zase novináři popisovali využívání softwaru Pegasus izraelské firmy NSO vládami států (např. Maďarsko), které jej využívali ke sledování politických oponentů nebo novinářů. Izraelský korporát se bránil, že jej prodávali vládám za účelem sledování zločinců.

1.4.2 International Consortium of Investigative Journalists

Mezinárodní konsorcium investigativních novinářů vzniklo ve Washingtonu, kde ho založil americký televizní novinář Charles Lewis. Ten na úvodní schůzku pozval novináře z celého světa a rozdělil práci na mezinárodní síti zkušeným novinářům. (Leigh 2019: 127) Tehdy vzniklo jako vedlejší projekt Centra pro veřejnou integritu, do kterého byl Lewis také zapojen.

Samotná organizace o sobě tvrdí, že ukazuje, jak svět doopravdy funguje, a je příčinou pozitivních změn. Podle organizace začaly hrozby společnosti přesahovat do globálního měřítka a kapacity tradičních médií. Podle svých slov, aby bojovala proti zmíněným vlivům, rozhodla se ICIJ vytvořit *„největší přeshraniční novinářskou iniciativu v historii, ve které přesvědčili novináře z celého světa, aby se odklonili od tradičních rivalství a semkli se k odkrytí korupce a zneužívání moci vůči nejzranitelnějším lidem.“* (ICIJ: *About ICIJ*)

Krom zmiňovaných datových projektů typu Pandora Papers se ve své práci věnovali potlačování Ujgurů a muslimských menšin¹¹ a vlivům život ohrožujících chemických látek používaných při pěstování cukrové třtiny v Jižní a Střední Americe¹². Dnes čítá ICIJ přes 280 novinářů z více než sta států a teritorií.

¹¹ Publikované v rámci kauzy China Cables, dostupné z: <https://www.icij.org/investigations/china-cables/>

¹² Publikované v rámci kauzy Island Widows, dostupné z: <https://www.icij.org/investigations/island-widows/from-the-archives-what-wiped-out-these-central-american-sugarcane-workers/>

1.5 Právní aspekty ovlivňující investigativní žurnalistiku

Česká legislativa v několika ohledech reguluje práci novinářů, včetně těch investigativních. Konkrétněji se jedná o mediální právo, které vychází především z Ústavy České republiky, spolu s Listinou základních lidských práv a svobod (dále „Listina“). Listina uzákoňuje svobodu projevu, která je velmi úzce souvisí s novinářskou prací. Tu zaručuje přesněji článek 17. *„Každý má právo vyjadřovat své názory slovem, písmem, tiskem, obrazem nebo jiným způsobem, jakož i svobodně vyhledávat, přijímat a rozšiřovat ideje a informace bez ohledu na hranice státu.“* (Poslanecká sněmovna: *Listina základních práv a svobod*)

Tiskový zákon¹³ zase *„upravuje některá práva a povinnosti vydavatelů a dalších fyzických a právnických osob v souvislosti s vydáváním periodického tisku.“* (Zákony pro lidi: *Zákon č. 46/2000 Sb.*) Ten v paragrafu 16 upravuje právní ochranu zdroje obsahu informací. Ten zní:

- 1) *Fyzická osoba nebo právnická osoba, která se podílela na získávání nebo zpracování informací pro uveřejnění nebo uveřejněných v periodickém tisku, má právo odepřít soudu, jinému státnímu orgánu nebo orgánu veřejné správy poskytnutí informace o původu či obsahu těchto informací.*
- 2) *Fyzická osoba nebo právnická osoba, která se podílela na získávání nebo zpracování informací pro uveřejnění nebo uveřejněných v periodickém tisku, má právo soudu, jinému státnímu orgánu nebo orgánu veřejné správy odepřít předložení nebo vydání věcí, z nichž by mohl být zjištěn původ či obsah těchto informací.*

Zákon č. 52/2009 Sb.,¹⁴ o trestním řízení soudním ovlivňuje práci především investigativních novinářů. V mediálním světě dostal přezdívku „náhubkový“ a zakazuje *„zveřejnit informace umožňující zjištění totožnosti osoby, proti které se vede trestní řízení, poškozeného, zúčastněné osoby a svědka; takové informace mohou v nezbytném rozsahu zveřejnit pouze pro účely pátrání po osobách nebo pro dosažení účelu trestního řízení.“* (Zákony pro lidi: *Zákon č. 52/2009 Sb.*)

¹³ Zákon č. 46/2000 Sb., Tiskový zákon, §1.

¹⁴ Zákon č. 52/2009 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), Čl. 1, bod 2, §8a.

1.6 Mediální rutiny

Může se zdát, že v mediálním prostředí se novináři setkávají s řadou událostí, které nelze očekávat a jakkoliv se na ně připravit. To však není pravda, neboť takové události tvoří jen zlomek zpravodajství. (Jirák, Köpplová 2007: 76)

Wilson Lowrey popisuje mediální rutiny jako „*opakované praktiky a postupy, které usnadňují novinářům dosažení cílů a zajištění bezprostřednosti v nejistém světě, kde pracují pod produkčními omezeními.*“ (Lowrey In: Donsbach 2015: 407) Každé médium disponuje těmito rutinami, které se mohou lišit dle technického způsobu zpracování (televize, rozhlas, print) nebo periodicity. Lowrey také hovoří o tom, že některé rutiny pomáhají médiím vyhnout se kritice a ovlivnit širší publikum. Toho dosáhnou například díky rutinám, při kterých novinář použije více zdrojů a osobní zkušenost.

Tyto rutiny pomáhají mediální organizaci řešit následující otázky: Co je přijatelné pro spotřebitele (publikum)? Co jsou média schopna zpracovávat? Jaký mediální produkt je dostupný od dodavatelů (zdrojů)? (Shoemaker, Reese 1996: 104)

1.7 Gatekeeping

Jakou informaci médium publikuje si vybírá redakce na základě osvědčených postupů a rutin. To se obecně označuje jako takzvaný gatekeeping (ze slov gate = brána, keep = držet, hlídat). V roli „gatekeepera“ se ocitá nejčastěji šéfredaktor nebo editor, který určuje, jaké informace se dostanou ve formě mediálního produktu k publiku. (Trampota 2006)

Pamela J. Shoemaker a Tim P. Vos definuje gatekeeping jako „*proces, při kterém se nespočet událostí a nápadů redukuje na limitovaný počet zpráv, které se dostávají k lidem každý den, což je ústřední rolí médií v moderním veřejném prostoru.*“ Tento proces neurčuje jen to, jaké informace „gatekeeper“ vybere, ale také jaká bude jejich povaha. (Shoemaker, Vos 2009: 1)

Poprvé se termín gatekeeping v kontextu komunikace objevil v posmrtné publikaci Kurta Lewina v časopisu Human Relations. V té popisoval stravovací návyky a skutečnost, že ne všichni lidé mají stejné právo při rozhodování, co budou jíst. Tedy že například v kuchyni určuje kuchař, co bude rodina jíst a v jaké formě. Tento výzkum byl inspirací pro studování proudů informací při použití modelu gatekeepingu.

První, kdo Lewinovu teorii rozvinul, byl v roce 1950 David Manning White, který se o teorii dozvěděl při práci jako Lewinův výzkumný asistent. Ten nechal editora maloměstských novin, jemuž říkal „pan Gates“, uchovávat veškeré kopie zpráv, které během jednoho týdne přišly od agentur Associated Press, United Press a International News Service. „Pan Gates“ poté poskytl písemné vysvětlení, proč nebyly některé zprávy využity, což tvořilo 90 procent shromážděných zpráv. To umožnilo Whitovi porovnat skutečně použité položky s týdenním souhrnem zpráv od telegrafních služeb. Podle Whita byla rozhodnutí „silně subjektivní“, protože zhruba ve třetině případů editor odmítl informace publikovat na základě osobního hodnocení obsahu. Další dvě třetiny informací zamítl, protože již publikoval podobné, nebo na ně nebyl dostatek prostoru. Pozdější výzkumy potvrdily, že média pro výběr publikovaných informací používají podobné postupy. (Shoemaker, Vos 2009: 15-16)

2 Metodická část

Jak bylo řečeno v úvodu, cílem této práce je popsat postupy a rutiny na serveru Investigace.cz. Mimo mediální výstupy v podobě textů a podcastů bude do zájmu práce zahrnuto taktéž vznik a financování internetového serveru.

K zodpovězení těchto cílů využívá tato práce kvalitativní typ výzkumu. V něm se podle Hendla „*kvalitativní výzkumníci zajímají především o procesy v menších sociálních jednotkách (interakce ve třídě apod.)*“ Na rozdíl od kvantitativního výzkumu, který se naopak věnuje zaznamenávání sociálních trendů větších rozměrů (např. ve statním útvaru). (Hendl 2005: 58)

Cílů bude dosaženo konkrétněji pomocí polostrukturovaných rozhovorů s vybranými členy redakce. Zatímco strukturované rozhovory mají pevně danou strukturu otázek s uzavřenými odpověďmi, polostrukturované dotazování má jasně definovaný účel, určitou osnovu a zároveň má velkou pružnost celého procesu získávání informací. Výzkumník totiž na začátku určí téma a základní výzkumné otázky, které poté může během sběru a analýzy dat modifikovat nebo doplňovat. (Hendl 2005: 50)

Po získání dat bude následovat jejich analýza. Ta „*spočívá především v opakovaném procházení, pročitání, třídění, seskupování, kategorizování, promýšlení a přeuspořádání dat, s cílem odhalit skryté významy a struktury a formulovat nové poznatky.*“ (Sedláková 2014: 395)

Podle Sedlákové se zpracování kvalitativních dat skládá ze dvou po sobě jdoucích kroků – jejich analýza a interpretace. Analýzu vysvětluje jako postupy třídění dat, v tomto případě přepsané rozhovory, které je nutné strukturovat a rozčlenit na dílčí úseky. Ty se stávají základními podklady následné interpretace. „*Role výzkumníka spočívá především v nalezení a stanovení adekvátních kritérií k rozdělení dat (podle obsahu, jazyka či formy), specifikací vlastností vzniklých podskupin dat a odhalení jejich výpovědní hodnoty pro výzkum.*“ (Sedláková 2014: 397)

2.1 Polostrukturovaný rozhovor

Jak bylo uvedeno, podle Hendla je polostrukturovaný rozhovor kombinací strukturovaného rozhovoru a rozhovoru volného. To spočívá v jasně definovaném účelu, avšak strukturu samotného procesu získávání dat je možné operativně měnit, například v podobě doplňujících otázek.

Sedláková uvádí, že podrobná příprava polostrukturovaného rozhovoru, někdy přezdívaného jako rozhovor s návodem, umožňuje během rozhovoru položit doplňující otázky, případně připravené otázky upravit čistě na základě aktuálního uvážení tazatele. „*Stejně tak je logické, že v rozhovoru nebudou položeny otázky, na které informant odpoví spontánně, aniž by se na ně tazatel ptal.*“ (Sedláková 2014: 211) Proto se otázky rozlišují na dvě skupiny, kdy primární otázky jsou předem připravené, zatímco sekundární (někdy také sondážní) vznikají na základě uvážení tazatele v dané situaci.

Pro dosažení úspěšného kvalitativního rozhovoru je klíčová příprava podkladů, které Sedláková označuje jako scénář, případně návod k rozhovoru. „*Přitom platí, že připravované otázky, které položíme dotazovanému, nejsou shodné s otázkami výzkumnými.*“ (Sedláková 2014: 209)

2.2 Výzkumné otázky

Cílem této práce je popsat postupy a rutiny na serveru Investigace.cz. Hlavní výzkumnou otázkou tedy je *Jak funguje server Investigace.cz a jak probíhají jeho redakční rutiny?* Mezi další, doplňující, výzkumné otázky patří: *Jak je server financován? O jakých tématech Investigace píše? Jak se změnilo fungování Investigace za dobu její existence? Jaké využívají bezpečnostní opatření pro vykonávání své práce?*

Otázky byly připravené před samotnou realizací. Podobně jako v jiných redakcích jsou role v Investigaci rozdělené a ne všichni mají stejné novinářské zkušenosti. Zároveň se někteří členové redakce věnují specifické činnosti, proto byly výzkumné otázky tvořené podle jejich funkce, kterou v redakci zastávají.

Seznamy otázek pro respondenty jsou k prohlédnutí níže.

Návod k rozhovoru č. 1 – Otázky pro šéfredaktorku
Vznik a založení redakce Investigace
Jak investigace vznikla?
Existoval tehdy nějaký vzor, čemu by se měla Investigace podobat?
Jak se za dobu existence proměnila redakce?
Jaká byla prvotní idea o fungování Investigace?
Kolik členů čítá redakce dnes?

Práce šéfredaktora
Jakým typem témat se Investigace zabývá?
Jak často se mainstreamová témata věnují tématům, které řeší Investigace?
Spolupracujete i s jinými médii? Jak probíhá komunikace s nimi?
Je nějaký typ článků nebo kauza, která je nejčtenější?
Liší se nějak práce na jednotlivých kauzách? Např. Kočnerova knihovna proti Pandora Papers...
Jakou roli sehrává Investigace v mezinárodních organizacích jako je OCCRP a ICIJ?
Rozdělení práce v redakci
Jak často jsou redakční porady a jak probíhají?
Kolik článků je vlastní investigativa a kolik jsou zprávy převzaté od mezinárodních organizací?
Je nějaká stanovená periodičita?
Na kolika projektech zároveň redakce pracuje?
Jak dlouho trvá práce na jednom projektu?
Jak vypadá pracovní týden?
Bezpečnost
Jsou v redakci nějak ustanovená bezpečnostní opatření?
Cítíte se někdy ohrožená?
Sociální sítě
Existují pravidla pro sociální sítě a vystupování na nich? Ať už pro jednotlivce, tak pro celou redakci

Návod k rozhovoru č. 2 – Otázky pro editora
Redakční rutiny
Kolik má Investigace editorů?
Jaká je role editora v Investigaci?
Jak vypadá běžný pracovní den editora?

Jaká je úloha editora na redakčních poradách?
Liší se nějak práce editora u jednotlivých kauz? Například Kočnerova knihovna, Pandora Papers, Obchody s odpadem?
Témata
Zasahuje editor nějak do výběru témat, kterými se bude Investigace zabývat?
Jaké parametry musí článek splňovat, aby mohl být publikovaný
Jak probíhá rozdělování témat mezi redaktory?
Existují nějaká ústřední témata jednotlivých redaktorů?
Komunikace
S kým vším komunikuje editor v průběhu dne?
Jak často a jak probíhá komunikace se šéfredaktorkou?
Jak často a jak probíhá komunikace s ostatními médii?

Návod k rozhovoru č. 3 – otázky pro redaktory
Redakční rutiny
Jaká je náplň Vaší práce?
Jak vypadá běžný pracovní den?
Jaká je Vaše role na redakční poradě?
Co považujete na své práci za nejdůležitější? Je to dobrý výsledek? Samotný proces práce na nějaké kauze?
Témata
Máte nějaké ústřední téma, kterým se zabýváte především vy?
Podle čeho si vybíráte témata, která budete zpracovávat?
S kým vším musí redaktor při své práci komunikovat?
Jak zasahuje editor do práce redaktora? Ať už v průběhu dne, tak při publikaci výsledku?
Zdroje
Jak komunikujete se zdroji?
Existují nějaká bezpečnostní pravidla, která musíte při komunikaci se zdroji dodržovat?
Jak často se stane, že vás zdroj přímo kontaktuje?

Jak si ověřujete zdroje, případně jejich tvrzení?
Stalo se někdy, že by vás zdroj záměrně přivedl na „slepou stopu“?
Bezpečnost
Existují nějaká bezpečnostní pravidla, která musíte dodržovat při své práci?
Jsou nějaké technologie nebo praktiky, kterými si zajišťujete bezpečnost?
Cítil jste se někdy ohrožený kvůli své práci?

Návod k rozhovoru č. 4 – otázky pro finanční ředitelku
Financování
Jaký má Investigace rozpočet?
Z jakých položek je rozpočet tvořen?
Co tvoří největší část příjmů Investigace?
Jsou nějaké kauzy, u kterých máte nejvyšší příspěvky u čtenářů?

2.3 Medailonky členů redakce

2.3.1 Pavla Holcová

Pavla Holcová je šéfredaktorka internetového serveru Investigace. Vystudovala žurnalistiku a iberoamerikanistiku. V kombinaci těchto dvou oborů pokračovala i při práci v neziskové organizaci Člověk v tísni o. p. s., ve které vedla kubánskou sekci a spolupracovala s novináři na Kubě. V roce 2013 založila nestátní neziskovou organizaci České centrum pro investigativní. Jelikož její organizace nebyla dostatečně výdělečná, aby se užívala, pracovala zároveň v IT firmě Sourcefabric. Od roku 2016 se ekonomická situace projektu překlápila do bodu, kdy se jeho autorka rozhodla naplno se věnovat investigativní žurnalistice.

2.3.2 Veronika Divišová

Veronika Divišová funguje v redakci jako fundraiser a finanční manažerka. Vystudovala překladatelství a tlumočnictví a poté studovala politologii. Dlouhodobě pracovala v neziskovém sektoru, přičemž dlouhou dobu pracovala pro Člověka v tísni jako projektová manažerka. Do Investigace přišla v roce 2018 po působení v organizaci

Sourcefabric, kde se věnovala propojování digitálních technologií a žurnalistiky a finanční udržitelnosti digitálních médií.

2.3.3 Jaroslav Formánek

Jaroslav Formánek vystudoval gymnázium, poté studoval ve Francii na Katolickém institutu v Paříži francouzskou civilizaci a dějiny. Ze všech členů Investigace.cz pracoval v největším počtu médií. Jako novinář pracoval v týdeníku Respekt a revue Přítomnost. Také spolupracoval se Svobodnou Evropou, českým vysíláním BBC, pro kterou zpracovával zprávy z politického a kulturního dění ve Francii. V České republice spolupracoval se spoustou českých novin a časopisů, např. Revolver revue, Lidové noviny, Český deník, Babylon, Prostor, Paměť a dějiny. V Investigaci pracuje od roku 2018 na pozici editora.

2.3.4 Zuzana Šotová

Zuzana Šotová se do redakce dostala díky stáži v roce 2020, kterou absolvovala při studiu žurnalistiky na Univerzitě Karlově v Praze. Před prací v Investigaci se zabývala překlady pro různé projekty, čemuž se chtěla věnovat i v redakci. V Investigaci dnes působí jako seniorní redaktorka.

2.3.5 Lukáš Nechvátal

Lukáš Nechvátal studoval žurnalistiku na Univerzitě Karlově v Praze, kde měli v rámci studia povinné praxe. Pro jejich splnění se přihlásil na stáž do Investigace, v níž zůstal dodnes. V Investigaci působí na pozici vedoucího audiovizuálního obsahu, kdy zpracovává k některým kauzám videa, grafiky, a především podcast Odposlech.

2.3.6 Kamila Plzáková

Kamila Plzáková v době vzniku této práce dokončuje bakalářské studium v Praze na Univerzitě Karlově. Tam studuje komunikační studia se specializací na žurnalistiku. Práce v redakci Investigace je její první zkušeností v médiích, přičemž se tam věnuje psaní článků a spolupráci s Lukášem Nechvátalem na podcastu Investigace.cz Odposlech. V redakci působí necelý rok.

3 Analytická část

3.1 Vznik Investigace.cz

I přes desetileté výročí od založení Investigace se stále jedná o poměrně mladý internetový server. Pavla Holcová pracovala nejdříve pro organizaci Člověk v tísni na Kubě, kde poskytovala podporu rodinám politických vězňů a nezávislé novináře. Člověk v tísni poskytoval podporu jak ve formě materiální pomoci, tak formou školení pro novináře. Během jednoho z mnoha školení, které Holcová poskytovala, spolupracovala s investigativním novinářem Paulem Radu¹⁵. Během jednoho z večerů na Kubě se Radu a Holcová seznámili s člověkem, který, jak se posléze ukázalo, pašoval součástky k vojenským letounům, přestože bylo na Kubu uvaleno zbrojní embargo. Policie následující ráno Holcovou i Radu zadržela a zavřela do společné cely. Při pobytu v cele hovořili o projektech, na kterých Paul pracoval, což jí přivedlo k myšlence začít se zabývat investigativní žurnalistikou.

Radu se během pobytu v cele svěřil, že má problém s nalézáním novinářských partnerů v České republice pro mezinárodní projekty. S tím se snažila Holcová pomoci cestou oslovování lidí, kteří by o to mohli mít zájem, včetně spolužáků ze studií žurnalistiky. V momentě, kdy zjistila, že o spolupráci tohoto typu nikdo nejeví zájem, rozhodla se sama založit redakci, která na mezinárodních projektech bude spolupracovat – České centrum pro investigativní žurnalistiku. (Nechvátal, 2022)

České centrum pro investigativní žurnalistiku, o. p. s. založila v roce 2013. Holcová nechtěla původně nic zakládat, ale protože v České republice neexistovalo žádné podobné centrum, které by mezinárodní kauzy a projekty řešilo, rozhodla se založit si vlastní. I přes existenci podobných projektů ve světě měla vlastní vizi, jak by mělo české centrum vypadat. Jako jednu z podmínek si stanovila účast v OCCRP.

Ačkoliv centrum založila Holcová už v roce 2013, naplno se mu začala věnovat až v roce 2016. Do té doby nebyla práce v Investigaci natolik výdělečná, aby se užívala, proto měla úvazek u firmy zabývající se propojením digitálních technologií a žurnalistiky.

Témata sice od té doby zůstala ve stejné podobě, redakce se ale podle Holcové proměnila zásadně. „*Napřed jsme začínali a nikdo neměl plat, všichni jsme to dělali hlavně protože jsme cítili potřebu tuhle žurnalistiku dělat a doufali jsme, že někdy se to třeba vyvine*

¹⁵ Paul Radu je rumunský novinář a jeden ze spoluzakladatelů OCCRP

do toho, že nás to i uživí.“ (Holcová) V průběhu let se organizace vyvinula do bodu, kdy začala získávat granty a vyplácet mzdy. Dnes redakce čítá 13 lidí a krom psaných textů na serveru vydávají i podcast s názvem Odposlech. *„Vydáváme články denně, což na začátku bylo nepředstavitelné. Dříve jsme něco vydali většinou jednou za měsíc.“* (Holcová)

3.2 Témata Investigace.cz

Na rozdíl od podoby redakce, která se změnila zásadně, témata zůstala stejná. Od začátku své existence se redaktoři zabývají informováním o korupci a organizovaném zločinu. *„Nedá se říct, že by to byl nějaký uzavřený okruh. Velmi často jsou to mezinárodní projekty, které se týkají organizovaného zločinu.“* (Holcová) Podle Holcové se redaktoři zabývají širokým spektrem kriminality. Zmiňuje ekonomický organizovaný zločin, nelegální obchody se zbraněmi, drogami a chráněnými zvířaty. Do jisté míry se Investigace věnuje i tématu náboženských sekt, ale za průřezové téma považuje právě korupci a organizovaný zločin.

Do ekonomické kriminality patří podle Nechvátala kauzy nesoucí název Papers, tedy Panama Papers¹⁶ a Pandora Papers¹⁷. Popisuje je jako vyšetřování velkých, nepřehledných schématt takzvaných skořápkových firem, přes které se „perou peníze“ z celého světa. Při druhé zmiňované – Pandora Papers referovali novináři, mimo jiné, o majetku bývalého premiéra Andreje Babiše a jeho investicích na Azurovém pobřeží. Na začátku roku 2022 v souvislosti se začátkem agrese na Ukrajině reportovala Investigace o majetku ruských oligarchů a lidí z Putinova okolí. Z rozhovoru s Veronikou Divišovou vyplývá, že kauza Pandora Papers je jednou z nejúspěšnějších kauz Investigace vůbec.

Další projekt, kterým se Investigace zabývala podobnou disciplínou, tedy kombinací investigativní, datové a kolaborativní žurnalistiky, je kauza na Slovensku, která nese název Kočnerova knihovna.¹⁸

V minulých letech se Investigace věnovala i organizovanému zločinu, který se týká produkce, prodeje a pašování drog, přičemž jako typický příklad uvádí Nechvátal kauzu Gruppo America.¹⁹ Za vlajkové téma Investigace označuje obchody se zbraněmi. *„Psali jsme o prodeji zbraní do Sýrie nebo pašování zbraní do Ázerbajdžánu.“* (Nechvátal)

¹⁶ Panama Papers – více na straně 11

¹⁷ Pandora Papers – více na straně 18

¹⁸ Kočnerova knihovna – více na straně 17

¹⁹ Gruppo America je jedna z největších zločineckých organizací, která obchoduje s kokainem po celém světě.

V souvislosti s organizovaným zločinem vydávala Investigace články, v nichž redaktoři popisovali nejen jejich působení, ale i tradice, zvyky, tetování a další znaky. Příkladem je série článků o italské mafií. *„To trochu souvisí s Jánem Kuciakem, protože to byl poslední článek, na kterém s námi pracoval předtím, než ho zavraždili. Tam jsme psali o působení N'dranghety na Slovensku a potom jsme měli takovou kratší sérii článků o N'dranghetě obecně. Tedy jak vznikla, jak funguje, jaké má rozvrstvení, jak působí v různých zemích Evropy a takhle.“* (Nechvátal) Českou republiku označuje Nechvátal za jakési místo setkání pro spoustu mafií, které v Evropě působí. *„Česká republika je ve středu Evropy, tedy není to daleko ani na Balkán, ani do Itálie, ani na sever, tak přes ni spíše perou peníze. Případně se tu schází na obchodní setkání, nebo když chtějí uklidnit hádky na neutrální půdě, to je dost časté.“* (Nechvátal) To označuje Nechvátal za téma, kterým se primárně redakce nezabývá, ale průběžně se vrací.

To jsou pravděpodobně největší témata Investigace na mezinárodní úrovni. V rámci České republiky se redakce zabývala online podvody, čemuž věnovala sérii *Továrna na podvody*, a do jisté míry se věnuje i české dezinformační scéně. *„Díky Josefu Šlerkovi se zabýváme dezinformacemi pod názvem Ohňostroj lží.“* (Nechvátal) Zároveň redakce obecně reportuje o kauze Kuciak a průběhu soudů v souvislosti s vraždou. *„Každý rok v únoru na výročí jeho smrti se snažíme něco vydávat a připomínat to.“* (Nechvátal)

Nedá se říct, že by každý redaktor měl své ústřední téma, kterým by se zabýval. To potvrzuje i editor Jaroslav Formánek. *„Třeba Hana Čápková většinou zpracovává českou tematiku, Kristina Vejvender se v poslední době věnuje Rusku, Josef Šlerka je zase specialista na datovou analýzu.“* (Formánek)

Přesto se v některých případech stává, že se někdo zabývá primárně určitým tématem. Zuzana Šotová označila za svá témata odpadové hospodářství, čemuž se v minulosti věnovala v rámci kauzy Kšefty se smetím²⁰, náboženským sektám, obecně kriminalitě a firmám v daňových rájích. Nechvátal zase zmiňuje, že se v minulosti věnoval především internetovým obchodům. *„Moje téma byly hlavně internetové podvody a něco, co bych částečně nazval obchodováním s lidmi“* (Nechvátal) Doplnuje, že se dostal do projektu s názvem *Lost in Europe*, který se zabývá tím, jak se v Evropě ztrácí děti. *„Teď právě řešíme, konkrétně v souvislosti s uprchlickou vlnou z Ukrajiny, jak tady končí děti bez*

²⁰ Kauza Kšefty se smetím vyšla v lednu 2023. V ní se zabývá nelegálnímu dovážení odpadu do České republiky.

doprovodu, co se děje, když přijde dítě bez opatrovníka, jak jsou zaevidované, jestli je o ně dobře postaráno a tak podobně.“ (Nechvátal)

Za dlouhodobě nejčtenější kauzu považuje Holcová články o elektronických cigaretách IQOS. Investigace se ve svých textech zabývala škodlivostí elektronických cigaret a důvěryhodností posudků, které platil výrobce elektronických cigaret Philip Morris. Divišová označuje za úspěch kauzy fakt, že téma IQOS lidé dlouhodobě vyhledávají. *„Shodou okolností jsme o něm psali jediní. Je to spíš shoda okolností, že není jiný zdroj, který by odpovídal na otázky typu ‚je IQOS zdravější než cigarety?‘ A když to lidi vyhledávají, tak se dostanou k nám.*“ (Divišová)

Témata Investigace se v některých případech dostávají i do dalších médií, ale ve formě převzaté zprávy. Investigace má mediálního partnera – Deník N, který texty o rozkrývání kauz přebírá na svůj web. Případně se redaktoři vyjadřují do dalších médií v souvislosti s vydávanými kauzami.

V rámci odlehčenější rubriky nesoucí název Ze světa připravují redaktoři týdenní obecný souhrn zpráv ze světa organizovaného zločinu. Texty v této rubrice vychází každý pátek a na jeho tvorbě se redaktoři střídají po týdnech.

3.3 Fungování redakce a rozdělení práce

3.3.1 Rozdělení rolí v redakci

Redakce Investigace má jasně danou hierarchii v podobě koordinátorů, editora a dvou skupin redaktorů. Vedoucí vydání Marie Wichterlová „hlídá“, jestli jsou texty připravené k vydávání, a obecně udržuje přehled o tom, kdy se jaký text má publikovat. Veronika Divišová se zase z pozice finanční ředitelky a šéfky fundraisingu zabývá financemi redakce.

Pavla Holcová se nachází *„v podivné dvojroli ředitelky a šéfredaktorky, která je naprosto špatně, ale zatím je to nezbytnost.*“ (Holcová) V pozici šéfredaktorky definuje Holcová především témata, kterým se bude celá redakce Investigace věnovat a rozebírá výběr témat s ostatními členy redakce. V případech, kdy se chystá vydání velké kauzy, funguje coby editorka, která provádí první čtení *„aby to nějak logicky navazovalo a pak to jde ještě k druhému editorovi.*“ (Holcová)

Editor je jednou z klíčových rolí v každé redakci, Investigace má taková místa dvě. Jaroslav Formánek se zaměřuje na stylistickou úpravu a sám své povinnosti popisuje jako:

„Číst, škrtnat nebo navrhnout změny ve vznikajících člancích, ověřovat historická data, jména osobností, názvy institucí, upozorňovat autory na závažné chyby, účastnit se porad.“ (Formánek) Ten ale není jediným editorem Investigace Jak bylo zmíněno výše, funkci editora plní i šéfredaktorka Pavla Holcová. „Článek týkající se velké kauzy čte přede mnou i šéfredaktorka, která hlavně u datové žurnalistiky, například Pandora Papers, je lépe informovaná, takže dokáže podchytit případné chyby, špatné informace. V tom případě se spíš soustředím na jazykové a stylistické editování.“ (Formánek)

Redaktory má Investigace rozdělené do dvou skupin – na seniorní redaktory a juniorní redaktory. „Juniorní redaktori konzultují svou práci s těmi seniorními.“ (Nechvátal) To potvrzuje i Zuzana Šotová, která v redakci coby seniorní redaktorka působí. „Mám částečný dohled nad juniorními redaktory s tím, že mám přehled o tom, co holky dělají, na čem pracují, případně jim s tím nějakým způsobem pomáhám anebo jim naopak říkám, když potřebuji s něčím pomoci já.“ (Šotová) Zároveň zmiňuje, že jejich články pročítá a někdy ještě dělá u výstupu juniorních redaktorek fact-checking, pokud je to potřeba.

3.3.2 Redakční porady

V Investigaci mají několik úrovní porad. Dvakrát týdně – v pondělí a ve čtvrtek, probíhají redakční porady, které vede Marie Wichterlová. Ta v redakci působí jako vedoucí vydání. Podle Lukáše Nechvátala jsou porady rozdělené na několik bloků, přičemž každý z nich je věnován něčemu jinému.

První část pondělní porady je věnována zpětné vazbě vztahující se k obsahu vydanému během předchozího týdne. „V další části si říkáme, kdo zrovna na čem pracuje a kdo se s kým potká. Tuhle chvíli využíváme i pro konzultace, jestli má cenu se něčím zabývat.“ (Nechvátal) Druhá část je tedy věnovaná schvalovacímu procesu témat. „V poslední části řešíme, co budeme vydávat příští týden. Vlastně tedy máme tři části porad, přestože jsme to tak neplánovali.“ (Nechvátal)

Nechvátal uvádí, že čtvrteční porady v Investigaci zavedli při pandemii Covid-19 kdy pro redaktory nebylo možné se kvůli vládním nařízením setkávat v kanceláři a řešit pracovní záležitosti, jež redaktori běžně řeší. „Proto jsme zavedli tyhle porady, abychom se viděli častěji a abychom dokázali lépe koordinovat případné změny. Jako třeba, že se v pondělí dohodneme, že něco vyjde v pátek, ale v průběhu týdne zjistíme, že je tam potřeba

další týden práce. Zkrátka, abychom si mohli všichni říct, že se to posouvá a že na tom potřebujeme ještě pracovat.“ (Nechvátal)

3.3.3 Pracovní rutiny redaktorů

Respondenti se obecně shodují na tom, že nemají pracovní rutiny, které by se každý den opakovaly. Šéfredaktorka Pavla Holcová rozděluje pracovní dny podle toho, jestli se nachází v Praze. *„Když jsem v Praze, tak chodíme na desátou do práce. Tady začnu řešit nejdřív co přišlo přes noc do emailu, protože v rámci té mezinárodní sítě pracujeme v různých časových zónách. Pak máme poradu, pak většinou řeším texty, co tady píšeme, popřípadě, když se mě týká nějaké natáčení podcastu, tak natáčím podcast a doháním věci, které mají být už dávno hotové. Ať už se to týká reportingu, fundraisingu nebo čehokoliv jiného. A občas něco píšu.*“ (Holcová) Pokud se právě v Praze nenachází, je v terénu nebo na novinářské konferenci.

Editor Jaroslav Formánek uvádí pracuje z domova – od autora dostane oznámení, že nasdílel hotový článek, a tomu následně věnuje. Doba, kterou editací článku stráví, se liší podle kvality a délky textu. Mimo to uvádí, že sleduje události v České republice i ve světě.

Pro Lukáše Nechvátala není práce pro Investigaci rutinní, protože každý den dělá něco jiného a záleží, na čem v daný moment pracuje. Nechvátal rozděluje pracovní dny podle toho, jaké pracovní činnosti se věnuje – v „rešeršních“ dnech načítá články k tématům a z nich tvoří osnovy. *„Potom mám kreativní dny, kdy dávám dohromady scénář buď pro video nebo pro podcast. Případně píšu ty konkrétní věci, které ve videu nebo v podcastech zazní.*“ (Nechvátal) Samostatné dny věnuje práci v terénu, nahrávání podcastu nebo postprodukcí jednotlivých epizod.

3.4 Financování Investigace.cz

Podle Veroniky Divišové se roční rozpočet Investigace pohybuje kolem sedmi milionů korun ročně, do kterého čerpají z vícero druhů finančních zdrojů, přičemž vyjmenovává tři.

Jedním ze zdrojů jsou čtenáři – podporovatelé, které Divišová označuje jako komunitu. Do zmiňované komunity patří jak jednotlivci, kteří posílají pravidelné nebo nepravidelné dary v různých hodnotách. Do této skupiny spadají také tzv. „významní dárci“, kteří Investigaci podporují většími částkami peněz. Podle Divišové se částky pohybují od sta tisíc korun výš.

Zároveň podotýká, že větší část podpory je ve formě pravidelných darů, které považuje za důležitější. „*S těmi pravidelnými dárci se dá lépe komunikovat a dá se s nimi i lépe plánovat. Tvoří takovou masu darů po určité časové období. S tím se dá pracovat jako s rozpočtem.*“ (Divišová) To se ale mění v případě, že mezi jednorázové dary počítáme i dary od takzvaných významných dárců, kteří posílají statisícové částky. Takové dary se podle Divišové spíše neopakují.

Finanční dary od čtenářů přichází ve větší míře v reakci na vydání nějaké ze zásadních kauz. Za příklad uvádí Divišová kauzu Pandora Papers, u které, podle jejích slov, byla největší vlna čtenářských příspěvků na základě něčeho, co Investigace publikovala. Silnou podporu čtenářů spustily také články z roku 2022, v nichž Investigace v souvislosti se začátkem války na Ukrajině informovala o majetcích ruských oligarchů z okolí ruského prezidenta Vladimira Putina. Jako poslední příklad uvádí Divišová práci na Slovensku, kde redaktoři sledovali vyšetřování případu vraždy slovenského novináře Jána Kuciaka a jeho snoubenky Martiny Kušnírové.

Druhým zdrojem financování jsou granty. „*My se ucházíme o granty u různých filantropických organizací, to jsou nadace různého typu.*“ (Divišová) Investigace se neuchází o dotace z veřejného rozpočtu, tedy od vládních institucí, ale granty čerpají především z nadací, jakými jsou např. Nadační fond nezávislé žurnalistiky a Nadační fond rodiny Orlických.

Posledním způsobem výdělku jsou pro redakci placené služby. Redaktoři Investigace poskytují redakcím nebo institucím školení, za něž objednavatel zaplatí. To ale tvoří nízkou část rozpočtu.

3.5 Práce se zdroji

Pro novináře je při tvoření mediálního produktu klíčové dostat se k informacím. K tomu využívají různé druhy zdrojů, ať už veřejně přístupných, tak utajovaných. Především pro investigativní novináře jsou zdroje informací esenciální pro správné vykonávání jejich práce. Investigace navíc díky spolupráci s mezinárodními organizacemi má v Česku exkluzivní přístup k několika zdrojům.

3.5.1 Zdroje

Nechvátal rozděluje zdroje Investigace do tří skupin. První část zdrojů informací tvoří další novináři, kteří jsou, stejně jako Investigace, součástí mezinárodních novinářských sítí ICIJ a OCCRP. Zmiňovanou velkou skupinu zdrojů ale rozděluje na dva typy. První typ

se týká především ICIJ, které se zabývá velkými kauzami založenými na datech, příkladem jsou několikrát zmiňované „Papers.“ Novináři z ICIJ zasílají Investigaci podněty týkající se velkých datových úniků, přičemž část dat se týká České republiky. Druhým typem jsou situace, kdy novináři ze zahraniční redakce najdou ve svém případě nějaké propojení s Českou republikou. *„Když kolegové z Ruska pracují na příběhu ruského oligarchy, který vytuneloval ruskou banku a za ty peníze si koupil vilu v Karlových Varech, tak my zpracujeme tu českou část, oni tu rukou, a potom, když to dáme dohromady, tak máme kompletní příběh.“* (Nechvátal) V OCCRP navíc působí šéfredaktorka Pavla Holcová jako regionální editorka pro oblast střední Evropy, díky čemuž jezdí na setkání s dalšími regionálními editory a má tak exkluzivní přístup k některým informacím. *„Když se objeví nějaká kauza, která by nás mohla zajímat, třeba že ji řeší více redakcí, ale má to přesah do české republiky, tak my k ní máme díky Pavle přístup.“* (Nechvátal)

Druhou velkou skupinu zdrojů jsou čtenáři, kteří se rozhodnou redakci kontaktovat. Zuzana Šotová, seniorní redaktorka Investigace, uvádí, že s náměty na články přichází i široká veřejnost. Čtenáři se při kontaktování redakce neomezují pouze na e-maily nebo poštu, podle Šotové se jednou za čas někdo objeví osobně v redakci. Nechvátal zase říká, že se občas stává, že jej někdo kontaktuje, ale v poslední době to není časté. Redaktoři ale nemají přehled o tom, kolik takových tipů od veřejnosti přijde do schránky ústředního redakčního e-mailu. *„Když něco přijde na redakční mail, tak to kolegyně rozešle už konkrétním redaktorům, které by to mohlo zajímat.“* (Nechvátal)

Třetí skupinu zdrojů tvoří lidé, kteří nejsou čtenáři, ale kauza se jich nějakým způsobem týká. Jako příklad uvádí redakce případ podvodného leasingu na auto, který zpracovávala Hana Čápková na jaře roku 2022. Tehdy byla novinářka v kontaktu s lidmi, kteří měli být obvinění. Díky tomu měla novinářka přístup ke klíčovým dokumentům v kauze.

K sérii Ze světa využívají redaktoři zcela odlišnou skupinu zdrojů, než byly dosud uvedené. Kratší a odlehčenější formát tvoří redaktoři z tiskových zpráv mezinárodních policejních organizací Europol a Interpol. Obecně k získávání takových informací využívají redaktoři ale různé technologie, které částečně rozvedl Lukáš Nechvátal. *„Co vím, tak máme nejčastěji nastavené upozornění na nějaká klíčová slova ve službě Google Alert, takže nám všem chodí maily v různé periodicitě – ať už jednou za den, hodinu, nebo každou chvíli, e-mail s tím, že se objevila nová zpráva s klíčovým slovem.“* (Nechvátal) Zároveň dodává, že redaktoři obecně sledují sociální sítě zahraničních médií a stránky partnerské organizace OCCRP.

3.5.2 Důvěryhodnost zdroje

V žurnalistice je obecně známé, že je nutné si informace a důvěryhodnost zdroje ověřovat, aby informace, které zveřejňují byly přesné, spolehlivé a důvěryhodné. K tomu v Investigaci používají nejen ověřovací procesy, ale také otevřené zdroje.

Z rozhovorů vyplývá, že s lidskými zdroji komunikují především seniorní redaktori, zatímco ti juniorní pracují s dokumenty a zpracovávají data. Při komunikaci s těmi lidskými Šotová zmiňuje potřebu hledět na to, že každý lidský zdroj má svoji verzi příběhu, ve kterém figuruje jako kladná postava. Proto je běžná praxe, že po zdrojích vyžadují doplňující důkazy. *„Jestliže je to typ zdroje, že někdo napíše e-mail s tím, že se jim něco děje, že mají podezření, že něco viděli, a nám to tvrzení přijde nějakým způsobem nosné, legitimní a my máme kapacitu se tomu věnovat, tak po nich většinou chceme nějaké podklady.“* (Šotová) Ty by měly doložit pravdivost předávané informace a mohou mít jakoukoliv podobu. Redaktorka zmiňuje právě záznamy z e-mailové komunikace, dokumenty a audiovizuální materiál, tedy fotografie a videa.

V momentě, kdy se případem rozhodne redakce zabývat, nastává komplexní proces ověřování a fact-checkingu. K ověřování tvrzení využívají redaktori všechny dotčené strany, které do toho mohou být nějakým způsobem zapojené. *„Když někdo někoho obviní, tak kontaktujeme samozřejmě i toho obviněného.“* (Nechvátal) Součástí ověřování je taktéž komunikace s úřady. Při ověřování tvrzení lidského zdroje využívají i otevřené zdroje, jestli v nich nejsou dohledatelné bližší informace a důkazy. Nechvátal zmiňuje, že především v případě podobných oznámení se snaží redaktori být v ověřování a fact-checkingu důslední. *„Část těch zdrojů, co nám píšou, jsou občas takové výkřiky do tmy, že to je něco jako ,hele, stalo se mi tohle špatný, tak o tom prostě napište, protože já vím, že se to děje.‘ Tím, že my máme u všeho, a obzvláště u takových věcí, přísné kontrolní mechanismy a fact-checking, tak se nám ani nemůže stát, že bychom vydali něco, co by nebyla pravda.“* (Nechvátal)

Zmiňované otevřené zdroje jsou podle Plzákové unikátní a dají se v nich ověřit jen některá data. To potvrzuje i Lukáš Nechvátal. *„Jsou to oficiální, ze zákona dané zdroje, které z podstaty věci nemůžeme ověřit, protože by neměly být nepravdivé.“* (Nechvátal) Otevřenými zdroji se rozumí třeba obchodní rejstřík, katastr nemovitostí nebo volně dohledatelná oficiální data úřadů a ministerstev. Při rozkrývání případů se redaktori Investigace ale neomezují pouze na české otevřené zdroje. Pokud některá kauza má přesah i do jiných států, novináři pracují i s tamními otevřenými zdroji. *„Když je to něco jednoduššího, třeba obchodní rejstřík, tak s tím zvládneme pracovat my.“* (Nechvátal)

V případě, že se jedná o složitější záležitost, třeba oficiální komunikace s úřady, tak na kauze kolaborují s redakcemi v dané zemi. „*Když je to něco složitějšího, že by se třeba musela ptát 106²¹, tak kontaktujeme novináře, kolegy z těch mezinárodních sítí v té zemi a oni nám s tím takhle pomůžou.*“ (Nechvátal)

3.6 Bezpečnost při práci redaktorů Investigace

Investigativní novináři při své práci často pracují s citlivými informacemi, na jejichž zveřejnění může mít zájem řada vnějších vlivů v podobě úřadů nebo zločineckých organizací. Kvůli své práci jsou novináři zastrašováni a v některých případech byli dokonce zavražděni. Takové praktiky používají zmiňované vnější vlivy zejména k umlčení novinářů, aby přestali pracovat na té či oné kauze. Ukázkovým příkladem je případ v této práci mnohokrát zmiňovaný – vražda slovenského novináře Jána Kuciaka a jeho snoubenky Martiny Kušnírové. Pro to, aby do co největší míry zvládli podobné riziko eliminovat, používají investigativní novináři různé metody, které posilují jejich bezpečí. Pavla Holcová v rozhovoru uvádí, že Investigace disponuje takzvanými protokoly, kterými se redaktoři řídí. Bezpečnost obecně rozděluje na osobní a digitální.

Co se týče osobní bezpečnosti, nebyli respondenti příliš sdílní. „*Bezpečnost a bezpečnostní pravidla jsou tím účinnější, čím méně lidí o nich ví a čím méně jsou známé.*“ (Nechvátal) Holcová ale doplnila, že redaktoři dvakrát ročně podstupují bezpečnostní školení, na kterém se vzdělávají v tom, čeho si mají všimnout a jak se mají chovat podle základních pravidel bezpečnosti. Nechvátal přesto uvádí jedno z pravidel, které obecně investigativní novináři dodržují. Pro jejich práci je klíčové, aby na kauze nikdy nepracoval novinář samostatně. Za výhodu toho, že na kauze pracuje, nebo alespoň ví, více lidí, považuje, že i v případě vraždy se o jejich kauzách dozví veřejnost. „*Nemělo by se stát, že někdo dá novinářovi tip a on na tom začne dělat sám doma, po večerch a nikomu o tom nic neřekne. Už se to osvědčilo v minulosti několikrát u spousty jiných témat. Přestože byl novinář zavražděn, třeba v případě Jána Kuciaka nebo Daphne Caruana Galizia²², tak ten jejich příběh, na kterém pracovali, ‚zavražděn‘ nebyl. Trochu se i snažíme, aby bylo veřejně známé, že umlčením novináře neumlčíte ten příběh. Tak to je jedno z těch bezpečnostních pravidel, které dodržujeme. Ale další pravidla bych raději nerozváděl.*“ (Nechvátal)

²¹ 106 v žurnalistickém slangu znamená oficiální žádost o informace na základě zákona č. 106/1999 Sb., která udává úřadům povinnost poskytnout informace.

²² Daphne Caruana Galizia byla maltská novinářka, která informovala o podplácení vládních úředníků. Kvůli své práci byla zavražděna v roce 2017 nastroženou bombou v autě.

V případě, že se někdo zabývá závažnějším tématem a má v plánu se osobně setkat se zdrojem, novináři v Investigaci mají zaběhnuté postupy, jak zajistit bezpečnost při osobní schůzce se zdrojem. Šotová ale doplňuje, že tyhle postupy používají při extrémních situacích.

Velký, možná i větší důraz na bezpečnost kladou redaktori v případě digitálního zabezpečení. Holcová uvádí, že nároky na dodržování digitální bezpečnosti jsou obecně velmi striktní. Technologický tým OCCRP pravidelně kontaktuje členské redakce ohledně potřeba aktualizace některých nástrojů. Zároveň upozorňují, u jakých nástrojů aktualizaci provádět nemají kvůli chybám, které by mohly bezpečnost ohrozit. Tuto e-mailovou komunikaci obecně označuje jako přehled digitální bezpečnosti, který musí sledovat. Dále redakce disponuje vlastními nástroji na bezpečné sdílení dokumentů, na bezpečnou komunikaci a na kolaborativní sdílení i psaní. Všichni zaměstnanci pracují na zašifrovaných počítačích a při práci na nich používají i další nástroje, kterými bezpečnost posilují – správce hesel, hardwarové klíčenky ke dvoufázovému ověřování hesel a VPN²³. Pozornost věnují ve velké míře heslům k jednotlivým účtům. *„Na všech účtech, co kde máme, jsou hesla dvoufázově ověřená. Hesla máme mnohoznačková, komplikovaná, nejčastěji je generuje nějaký software nebo právě správce hesel.“* (Nechvátal) Na tom se shoduje s Kamilou Plzakovou: *„Pracujeme na zabezpečených zařízeních, hesla máme dvoufázově ověřená.“* (Plzaková)

Nechvátal v rozhovoru vysvětluje, že se Investigace drží obecných a dalo by se říct i základních zásad bezpečnosti při pohybu na internetu. *„Když nám někdo napíše e-mail, že je princ z Nigérie a potřebuje pomoci převést 20 milionů korun, tak na to nereagujeme, neotevíráme přílohy u takových a dalších podezřelých e-mailů a tak podobně.“* (Nechvátal) Zároveň potvrzuje tvrzení, že pravidla pro digitální bezpečnost jsou velmi striktní. Podle jeho slov drží redaktori veškeré zásady bezpečnosti na internetu. *„Opravdu je dodržujeme. Není to tak, že bychom si je jednou nastavili a potom je tolik nepoužívali. Myslím si, že když si vyhledáte na internetu zásady bezpečnosti na internetu, tak tam asi nebude jediná zásada, kterou bychom nedodržovali.“* (Nechvátal)

Jak bylo zmíněno v úvodu kapitoly, v některých případech čelí investigativní novináři výhrůžkám, zastrašováním, které někdy vedou až k vraždě. Účelem je novináře umlčet a zastavit jeho práci na dané kauze. Navzdory těmto skutečnostem se respondenti

²³ VPN – Virtual Private Network je nástroj, kterým může uživatel pomoci k zabezpečení přístupu na internet.

shodují na tom, že se nikdy necítili natolik ohrožení, aby s Investigací skončili nebo změnili zaměstnání. O pocitu ohrožení se vyjádřila pouze šéfredaktorka Pavla Holcová a redaktor Lukáš Nechvátal.

V případě Pavly Holcové šlo o spolupráci s Jánem Kuciakem na kauze odkrývání vlivů italské mafie v nejvyšších patrech slovenské politiky. Velmi krátce po jeho vraždě byla novinářka odvezená pod policejní ochranu. *„Po vraždě Jána Kuciaka jsem žila pod policejní ochranou. O tom se podle mě nedá přemýšlet, jestli se člověk cítí ohrožený nebo ne. Necítila jsem se tak ohrožená, abych kvůli tomu změnila zaměstnání.“* (Holcová)

Lukáš Nechvátal tvrdí, že se osobně nikdy necítil ohrožený, protože podle svých slov nepracoval na „ožehavých tématech“, na rozdíl od šéfredaktorky. Tím pádem podle něho neměl nikdo důvod k výhrůžkám vůči jeho osobě, nebo aby se cítil ohrožený. *„I kdybych na tom někdy pracoval a měl se tak cítit, tak svojí povahou jsem si to nikdy nepřipouštět, ani nechtěl připustit, že by mi něco hrozilo.“* (Nechvátal) Jako případ, kdy se cítil nejvíc ohrožený v souvislosti se svojí prací, uvádí cestu na Britské panenské ostrovy. *„Britské panenské ostrovy jsou známý daňový ráj, hodně se přes ně perou peníze z celého světa, pašují se tamtudy drogy z Jižní Ameriky do Spojených států a nejsou úplně rádi, když tam někdo šťourá do jejich finančního tajemství.“* Tehdy Nechvátal psal tamní vládě, že by s nimi chtěl udělat rozhovor, právě kvůli kauze Pandora Papers. *„Tehdy mi neodpověděli. Když jsem ale na Britské panenské ostrovy jel, tak mě zadrželi na hraniční kontrole, protože jsem neměl pracovní vízum. Takže když jsem seděl šest hodin v kanceláři imigračních úředníků a nevěděl jsem, co se děje, tak tam jsem se cítil asi nejvíc ohrožený.“* (Nechvátal)

3.7 Audiovizuální tvorba a podcast

Krom psaných článků se Investigace realizuje i tvorbou audiovizuálních výstupů, jako jsou videa, a především v posledních letech oblíbený formát – podcast. Co se týče videí, Nechvátal uvádí jen pár kauz, ke kterým tvořil video. *„Vezmu to hodně namátkově. Dělal jsem Ázerbajdžánce v jižních Čechách, Pandora Papers a příběh o Babišovi, to, jak Rusové investují a perou peníze. Potom pravidelně vydáváme každý týden Ze světa, což jsme jeden čas dělali formou videa.“* (Nechvátal)

Podcast, který tvoří Investigace nese název Odposlech. O celou sekci audiovizuální tvorby se stará Lukáš Nechvátal, přičemž mu s tvorbou pomáhá Kamila Plzáková. Ačkoliv jsou tyto dva redaktori hlavními tvůrci podcastu, Nechvátal uvádí, že s každou epizodou pomáhá v jistém smyslu celá redakce a je to ve výsledku redakční práce.

Každá epizoda je tvořená v jednom ze dvou formátů, které autoři používají. Prvním formátem jsou rozhovory, nejčastěji s redaktory Investigace. Při rozhovoru se autoři neptají jen na samotnou kauzu, ale snaží se k tomu přidat i vhléd do zákulisí tvorby článku. *„Když v podcastu rozebíráme nějaké téma, tak je to jako film o filmu. Snažíme tam ukázat pohled do zákulisí. Vysvětlujeme prostě to téma a zároveň se tam snažím nastínit, jak se na tom pracovalo a ukázat našim posluchačům, že práce investigativního novináře není vždy tak jednoduchá, jak se může na první pohled zdát.“* (Nechvátal) Plzáková zase zmiňuje rozhovory s datovými analytiky, u kterých tvůrci kladou důraz na aktuálnost. *„Jsou to rozhovory k věcem, které se právě teď dějí, nebo ke článkům, které právě vychází.“* (Plzáková)

Druhým formátem, který se v podcastu objevuje, je takzvaný storytelling, tedy vyprávění příběhu – v tomto případě příběhu nějaké kauzy, občas i v souvislosti s případem, který slaví výročí. *„Ať už je to nějaká konkrétní kauza, která byla napsaná a vydaná, nebo zpracujeme nějaké téma. Jako příklad bych mohl uvést sérii, kdy jsme popisovali majetek Vladimira Putina. To nebyla teda žádná kauza, byl to spíš takový referát o majetku Vladimira Putina.“* (Nechvátal) K tomu doplňuje Plzáková, že se při „storytellingových“ epizodách snaží o aktualizační prvky, přičemž jako příklad uvádí epizodu o Magnitskeho zákonu²⁴. Z rozhovorů vyplývá, že se epizody většinou vztahují k tématu, které na Investigaci vyšlo. Formát, v jakém budou nějaké téma autoři zpracovávat, si vybírají podle zajímavosti. *„Když je téma dobré a zajímavé, tak ho nezpracujeme jako rozhovor, ale spíše ve formě sotrytellingu. Ten je pro nás primární.“* (Nechvátal)

Zároveň Nechvátal uvádí, že se někdy stane, že nic podobného nevznikne. Pro tyto případy mají seznam obecných, nadčasových témat, ze kterých poté vybírají. *„Většinou je to k příležitosti vydání Panama Papers, nebo jsou to obecnější témata, typově právě majetek Vladimira Putina, nebo jak se perou peníze.“* (Nechvátal)

Taktéž na jednotlivé epizody se vztahuje schvalovací proces na redakčních poradách. Podle Nechvátala musí redakce schválit téma a v některých případech i obsah. *„V pondělí na poradě řešíme, co budeme příští týden vydávat, takže jedna z věcí je i podcast, který pravidelně každý týden vydáváme. Tam si řekneme, jestli z některých témat budeme dělat podcast nebo ne.“* (Nechvátal) Schvalování obsahu se týká především témat, které nevychází z kauz Investigace, ale jedná se o kompilát. Za typický příklad znovu Nechvátal uvádí

²⁴ Magnitskeho zákon uvaluje sankce na ruské činitele, kteří se podíleli na porušování lidských práv. Pojmenován je po ruském právníkovi Sergeji Magnitskem, který zemřel v ruském vězení za nevyjasněných okolností.

referování o majetku Vladimira Putina. „*To probírám třeba s Pavlou Holcovou, protože toho většinou ví o hodně víc než já, takže si nechávám poradit třeba s osnovou.*“ (Nechvátal)

Příprava na natáčení obou typů epizod je znovu rozdělená, tentokrát do tří částí. Jelikož Investigace nedisponuje adekvátním prostorem pro studio, redaktoři je musí připravit – je potřeba donést techniku a epizodu nazvučit. Plzákové potom mluví o artikulačních cvičeních. „*Máme nějaká rozmlouvací cvičení, abychom trochu protáhli svaly, aby se nám mluvilo líp. A potom se střídáme. V podstatě čteme ten podcast v podobném znění, v jakém pak vychází s tím, že většinou dojedeme na konec, a ještě zopakujeme ten začátek. Protože během toho čtení podcastu se ještě rozmluvíme.*“ (Plzáková)

Obsahová příprava na epizody se znovu liší podle toho, v jakém formátu bude téma zpracováno. Pokud je to rozhovor, tak otázky připravuje Lukáš Nechvátal a Kamila Plzáková zastupuje roli zvukaře. „*Na rozhovor se připravuju, doufám teda, jako každý člověk na každý jiný rozhovor, že si prostě přečtu to téma, ke kterému se článek váže, načtu si k tomu další články a věci kvůli kontextu a připravím si otázky, které se snažím rozdělit tematicky do takových celků, aby na sebe plynule navazovaly, aby to bylo příjemné na poslech.*“ (Nechvátal)

Jinak je tomu v případě storytellingu, při němž provedou oba autoři vlastní rešerši, kterou poté společně zkonzultují a zpracují osnovu a scénář, který si poté rozdělí podle toho, kdo bude číst jakou část. „*Jako příklad uvedu kauzu zlatých víz. Tam jsme si udělali oba rešerši, udělali jsme si osnovu a tam jsme zjistili, že máme dost materiálu na dva podcasty. Potom jsme si rozhodli, že jsem připravoval jeden podcast, ona připravovala druhý podcast a namlouvali jsme to společně, že jsme se střídali.*“ (Nechvátal) Plzáková doplňuje, že pokud to jsou dva různé podcasty, na přípravě každé z epizod se více podílí jeden nebo druhý z autorů. Za stříhem a postprodukčními procesy vždy zodpovídá Lukáš Nechvátal.

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo popsat, jak funguje server Investigace.cz, jeho vznik a rutiny jednotlivých redaktorů. Pozornost byla věnovaná i financování serveru, tématům, kterým se Investigace věnuje, a způsobům práce, stejně jako zapojení podcastu do informování o jednotlivých kauzách. Zároveň byly popsány bezpečnostní aspekty práce investigativních novinářů.

Data byla získávána kvalitativními polostrukturovanými rozhovory, při nichž bylo dotazováno šest členů redakce – šéfredaktorka Pavla Holcová, finanční manažerka Veronika Divišová, editor Jaroslav Formánek, redaktori Lukáš Nechvátal, Kamila Plzáková a Zuzana Šotová. Vzhledem ke stanovenému cíli práce představoval kvalitativní výzkum nejvhodnější způsob pro jeho dosažení. Otázky byly předem připraveny, v průběhu rozhovoru s nimi však bylo možné operovat, modifikovat je, nebo měnit pořadí za účelem získání co nejpodrobnějších informací.

Z rozhovorů bylo zjištěno, že Pavla Holcová redakci založila kvůli absenci podobných projektů v České republice. Přes existenci podobných center ve světě měla vlastní vizi, přičemž jednou z jejích podmínek pro fungování Investigace byla účast v mezinárodní organizaci OCCRP. Ačkoliv bylo centrum založeno již v roce 2013, výdělečné začalo být až v roce 2016. Do té doby měla Holcová úvazek v dalším zaměstnání a kauzám se věnovala pouze po večerech. Dnes redakce čítá třináct lidí, je úspěšná v získávání finančních grantů a krom textů vydávají i podcast.

Ze shromážděných dat vyplývá, že mezi časté zdroje Investigace patří žurnalisté z mezinárodních novinářských organizací, čtenáři a subjekty, kterých se kauzy týkají. Toto zjištění je v souladu se Sambrookovou myšlenkou vztahující se ke spolupráci mezi redakcemi z různých států.

Investigace se zabývá širokým spektrem témat, jejichž ústředním prvkem je organizovaný zločin. Ten redaktori dělá do několika skupin, podle oblasti, ve které operují. Jsou jimi ekonomický, nebo také finanční, organizovaný zločin, jehož rozkrývání je především založen na práci s daty. Další kriminalitou, kterou se zabývají je produkce a obchod s drogami, případně se zbraněmi. O organizovaných zločineckých skupinách dále referují tak, že popisují jejich struktury, vznik a vnitřní fungování organizace. V odlehčenějším formátu se redaktori zabývají novinkami ze světa zločinu ve světě, při kterém popisují aktuální trendy. Respondenti uvádí, že někteří redaktori mají svá ústřední

témata. Shodují se především na Josefu Šlerkovi v souvislosti s výzkumem dezinformací. Zuzana Šotová se věnuje především offshorovým strukturám a finanční kriminalitě a Lukáš Nechvátal zase označuje za svá témata internetové podvody a obchodování s lidmi. Všechna témata musí přitom projít kontrolou šéfredaktorky, která zastupuje v redakci pozici gatekeepera, o které ve svých teoriích hovoří David Manning White.

Část redakce pracuje z domu a do redakce dochází pouze na redakční porady. První porada je rozdělená na tři části, kdy v první části rozebírají zpětnou vazbu na vydaná témata předchozí týden, ve druhé části redaktoři rozebírají, na čem právě pracují. Zároveň při druhé části konzultují jednotlivá témata. Ve třetí část věnují obsahům, které budou publikovat příští týden. Čtvrteční poradu začala redakce dělat především k udržování kontaktu s redaktory během pandemie Covidu-19. Jinak ale slouží k oznámení o náhlých změnách ve vydávaných obsazích.

Respondenti se shodli na tom, že pracovní rutiny existují v redakci pouze v omezené míře. Přesto lze v mediálních rutinách využívanými zaměstnanci Investigace vyzorovat jistá specifika. Ta spočívají například v odlišnosti práce na základě toho, kde se nachází a jakou částí tvorby obsahu se právě zabývají, přičemž zmiňované činnosti mají rozdělené podle dnů. To potvrzuje Lowreyho teorii zabývající se rutinami, které zaměstnancům pomáhají k dosažení cílů.

O financování a rozpočet redakce se stará finanční manažerka Veronika Divišová. Redakce operuje se sedmimilionovým rozpočtem, do kterého získává peníze ze tří druhů zdrojů. Prvním jsou čtenáři, kteří se rozhodli Investigaci podpořit buď jednorázovými nebo pravidelnými dary, přičemž větší část financí je právě od pravidelných dárců. Druhý zdroj financování představují granty od filantropických organizací. Třetí, nejnižší, část příjmů pak tvoří placené služby, které redaktoři poskytují dalším médiím.

Co se týče bezpečnosti, přestože respondenti o konkrétnějších osobních bezpečnostních opatřeních nechtěli mluvit, shodli se na striktních pravidlech vztahujících se k digitální bezpečnosti. Počítače všech redaktorů jsou zašifrované stejně jako veškerá úložiště dat. K dosažení větší bezpečnosti využívají další podpůrné technologie, jako jsou správci hesel, nástroje k dvoufázovému ověření hesel nebo VPN. Většina respondentů nebyla vystavena bezpečnostním rizikům. Ta zmínila pouze šéfredaktorka Pavla Holcová, která žila jistou dobu pod policejní ochranou, a Lukáš Nechvátal, který byl zadržen na

hraniční kontrole jednoho ze států, o nichž psal. Nikdy se však necítili ohrožení natolik, aby uvažovali o změně zaměstnání.

Součástí tvorby Investigace je také podcast Odposlech. Na tom pracuje především Lukáš Nechvátal s redaktorkou Kamilou Plzakovou, kteří se shodují na tom, že každá epizoda je výsledkem většího podílu práce odvedené jedním z nich. Jednotlivé epizody jsou tvořeny ve dvou formátech – prvním jsou rozhovory s redaktory odhalující zákulisí kauz, jimiž se dané epizody zabývají. Druhým je takzvaný storytelling, vyprávění příběhů, při kterém se autoři zaměřují na popis kauzy, případně aktuálního tématu. Příkladem je třeba popis majetků ruského prezidenta nebo výročí Magnitskeho zákona.

Tato práce poskytuje představu o fungování serveru Investigace.cz, která funguje pod záštitou Českého centra pro investigativní žurnalistiku. Zároveň poukazuje na jednotlivé typy žurnalistiky, které redaktoři Investigace při své práci využívají a kombinují. Rovněž nabízí pohled do financování specificky orientovaného serveru, který není součástí velkého mediálního domu.

Seznam použité literatury a zdrojů

Literatura

DE BURGH, Hugo. *Investigative Journalism*. 2nd ed. New York: Routledge, 2008. ISBN 0-203-89567-3.

DONSBACH, Wolfgang. *The Concise Encyclopedia of Communication*. Chichester: Wiley, c2015. ISBN 978-1-118-78930-8.

HAHN, Oliver a Florian STALPH. *Digital Investigative Journalism: Data, Visual Analytics and Innovative Methodologies in International Reporting*. Cham: Palgrave Macmillan, 2018. ISBN ISBN 978-3-319-97282-4

HALADA, Jan a Barbora OSVALDOVÁ, ed. *Slovník žurnalistiky: výklad pojmů a teorie oboru*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2017. ISBN: 978-80-246-3752-5.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

HVÍŽĎALA, Karel. *Důvěryhodnost média a práce s informacemi*. In: Polách, Vladimír (ed.). *Mediální teorie a praxe*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. ISBN: 978-80-244-2056-1.

JIRÁK, Jan a Barbara KÖPPLOVÁ. *Média a společnost*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-287-4.

KÖPPLOVÁ, Barbara. JIRÁK, Jan. 2009. *Masová média*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0743-6.

KOVACH, Bill a Tom ROSENSTIEL. *The Elements of Journalism, Revised and Updated 3rd Edition: What Newspeople Should Know and the Public Should Expect*. 3rd. New York: Crown, 2014. ISBN 978-0-8041-3678-5.

LEIGH, David. *Investigative Journalism: A Survival Guide*. Springer Nature, 2019. ISBN 978-3-030-16751-6.

SAMBROOK, Richard. *Global Teamwork: The Rise Of Collaboration In Investigative Journalism*. Oxford: Reuters Institute for the Study of Journalism, 2018. ISBN 978-1-907384-35-6.

SEDLÁKOVÁ, Renáta. Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky. Praha: Grada, 2014. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3568-9.

SHOEMAKER, Pamela J. a Stephen D. REESE. Mediating The Message: Theories of Influences on Mass Media Content. 2nd ed. White Plains: Longman Publisher, 1996. ISBN 0-8013-1251-5.

SHOEMAKER, Pamela J. a Tim P. VOS. Gatekeeping theory. New York: Taylor & Francis, 2009. ISBN 02-039-3165-3.

TRAMPOTA, Tomáš. Zpravodajství. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-736-7096-8.

Elektronické zdroje

About the ICIJ: International Consortium of Investigative Journalists. *International Consortium of Investigative Journalists: ICIJ* [online]. Washington [cit. 2023-01-24]. Dostupné z: <https://www.icij.org/about/>

FRANCOVÁ, Pavla. Miliardář Babiš mediálním magnátem. Koupil vydavatele MF Dnes, Lidových novin i Metra. Hospodářské noviny [online]. Praha: Economia, c1996-2023, 26. 6. 2013 [cit. 2023-01-18]. Dostupné z: <https://byznys.hn.cz/c1-60141790-andrej-babis-koupil-mafnu>

History of OCCRP. OCCRP.org [online]. OCCRP, 15. 1. 2015 [cit. 2023-01-24]. Dostupné z: <https://www.occrp.org/en/history-of-occrp>

HOLCOVÁ, Pavla. #PanamaPapers. Investigace.cz: České centrum pro investigativní žurnalistiku [online]. Praha: České centrum pro investigativní žurnalistiku, c2022, 3. 4. 2016 [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://www.investigace.cz/panamapapers/>

HOLCOVÁ, Pavla. Pandora Papers: V hlavní roli Andrej babiš. Investigace.cz: České centrum pro investigativní žurnalistiku [online]. Praha: České centrum pro investigativní žurnalistiku, 3. 10. 2021 [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <https://www.investigace.cz/pandora-papers-v-hlavni-rol-i-andrej-babis/>

HOLCOVÁ, Pavla. Spouštíme nový projekt: Kokain, luxus, Tatramatka – jak se v Česku perou peníze pro globální organizovaný zločin. Investigace.cz: České centrum pro investigativní žurnalistiku [online]. Praha: České centrum pro investigativní žurnalistiku, c2023, 16. 2. 2018 [cit. 2023-01-24]. Dostupné z: <https://www.investigace.cz/spoustime-novy-projekt-kokain-luxus-tatramatka-jak-se-v-cesku-perou-penize-pro-globalni-organizovany-zlocin/>

Investigativní tým. *IRozhlas: spolehlivé a rychlé zprávy* [online]. Praha, 2023 [cit. 2023-01-24]. Dostupné z: <https://www.irozhlas.cz/redakce-investigativa>

KODHAJOVÁ, Nina. Kočnerova knižnica veřejných tajemství. *Investigace.cz: České centrum pro investigativní žurnalistiku* [online]. Praha: České centrum pro investigativní žurnalistiku, c2023 [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <https://www.investigace.cz/kocnerova-kniznica-verejnych-tajemstvi/>

KORDÍK, Jiří. Šéf publicistiky Marek Wollner odchází po vzájemné dohodě z České televize. *ČT24* [online]. Praha, c1996-2021, 13. 1. 2023 [cit. 2023-01-16]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3557576-sef-publicistiky-marek-wollner-odchazi-po-vzajemne-dohode-z-ceske-televize>

KUNDRA, Ondřej a Jaroslav SPURNÝ. BELLINGCAT A RESPEKT: VÝBUCH VE VRBĚTICÍCH BYL SOUČÁSTÍ PODVRATNÉ OPERACE PROTI UKRAJINĚ. *Respekt* [online]. *Economia*, 26. 4. 2021 [cit. 2023-01-24]. ISSN 1801-1446. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/agenda/bellingcat-a-respekt-vybuch-ve-vrbeticich-byl-soucasti-dlouhodobější-operace-proti-ukrajine>

Listina základních práv a svobod. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky [online]. [cit. 2023-01-24]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

NECHVÁTAL Lukáš. #100 Odposlechů, 10 let *investigace.cz*, Pavla Holcová – rozhovor. [podcast]. In: *Investigace.cz: České centrum pro investigativní žurnalistiku* [online]. Praha: České centrum pro investigativní žurnalistiku, c2023, 28. 12. 2022 [cit. 2023-04-21]. Dostupné z: <https://open.spotify.com/episode/6qIDTzqnkSSgAreLb3AbGq?si=6403b3f15b0e4349>

O nás – *Investigace.cz*. *Investigace.cz: České centrum pro investigativní žurnalistiku* [online]. Praha: České centrum pro investigativní žurnalistiku [cit. 2023-01-24]. Dostupné z: <https://www.investigace.cz/o-nas/>

ROŽÁNEK, Filip. Janek Kroupa opouští Český rozhlas, posílí tým webu *Seznam Zprávy*. *Lupa.cz: Server o českém internetu* [online]. Praha: Internet Info, c1997-2023, 15. 10. 2019 [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: <https://www.lupa.cz/aktuality/janek-kroupa-opousti-cesky-rozhlas-posili-tym-webu-seznam-zpravy/>

SHMANSKE, Stephen. News as a Public Good: Cooperative Ownership, Price Commitments, and the Success of the Associated Press. *The Business History Review*. The

President and Fellows of Harvard College, 2017, 1986(60), 61. ISSN 00076805. Dostupné z: [doi:https://doi.org/10.2307/3115923](https://doi.org/10.2307/3115923)

SLONKOVÁ, Sabina a Jiří KUBÍK. Průlomové svědectví v kauze Čapi hnízdo. Slonková a Kubík vypátrali zmizelého Babišova syna. SeznamZpravy.cz [online]. Praha: Seznam.cz, 12. 11. 2018 [cit. 2023-01-24]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/prulomove-svedectvi-v-kauze-capi-hnizdo-slonkova-a-kubik-vypatrali-zmizeleho-babisova-syna-60198?>

STONBELY, Sarah. Comparing Models of COLLABORATIVE JOURNALISM. Collaborative Journalism [online]. Montclair: Montclair State University, 2017 [cit. 2023-02-17]. Dostupné z: <https://collaborativejournalism.org/models/>

ŠIMÁK, Jakub. Co je to „Kočnerova knihovna“ a kdo za ní stojí. Investigace.cz: České centrum pro investigativní žurnalistiku [online]. Praha: České centrum pro investigativní žurnalistiku, c2023, 3. 2. 2020 [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: <https://www.investigace.cz/co-je-to-kocnerova-kniznica-a-kdo-za-ni-stoji/>

UHLOVÁ, Saša. Jeden den v továrně na sladidla. A2larm.cz: Squatujeme mediální prostor od roku 2013 [online]. Praha: Deník Alarm, c2023, 8. 11. 2017 [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: <https://a2larm.cz/2017/11/jeden-den-v-tovarne-na-sladidla/>

VOJTĚCHOVSKÁ, Martina. Do Seznam Zpráv jdou Jelínková a Valášek, zahájí Kmentův podcast. MediaGuru[online]. Praha: PHD, c2023, 7. 10. 2022 [cit. 2023-01-24]. Dostupné z: <https://www.mediaguru.cz/clanky/2022/10/do-seznam-zprav-jdou-jelinkova-a-valasek-zahaji-kmentuv-podcast/>

Zákon 46/2000 Sb.: Tiskový zákon. *Zákony pro lidi* [online]. Praha: AION CS, c2010-2023 [cit. 2023-01-26]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-46?text=46%2F2000+sb.>

Zákon 52/2009 Sb.: Zákon, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. *Zákony pro lidi* [online]. Praha: AION CS, c2010-2023 [cit. 2023-01-26]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-52>

ŽABKA, Jan. Normalizace sexuálního obtěžování a kolotoč šikany: oběti a svědci mluví o práci s Wollnerem. Hlídací pes [online]. Praha: Ústav nezávislé žurnalistiky, c2023, 13. 1.

2023 [cit. 2023-01-24]. Dostupné z: <https://hlidacipes.org/normalizace-sexualniho-obtezovani-a-kolotoc-sikany-obeti-a-svedci-mluvi-o-praci-s-wollnerem/>

Seznam tabulek

Návod k rozhovoru č. 1, strana 25-26

Návod k rozhovoru č. 2, strana 26-27

Návod k rozhovoru č. 3, strana 27

Seznam příloh

Rozhovor s Pavlou Holcovou

Mohla byste se v úvodu krátce představit?

Mám vystudovanou žurnalistiku a iberoamerikanistiku. Potom jsem Pracovala jsem v Člověku v tísní, tam jsem vedla kubánskou sekci a pracovala s nezávislými novináři na Kubě. Tehdy jsem na jednom školení byla s investigativním novinářem Paulem Radu, se kterým jsme byli zadrženi. Při pobytu v cele jsme se bavili o projektech, na kterých Paul pracoval. To byl ten okamžik, kdy jsem se rozhodla, že chci dělat investigativní žurnalistiku.

Poté jsem založila České centrum pro investigativní žurnalistiku, to mě ale neuživilo, takže jsem zároveň k tomu měla úvazek v IT firmě Sorcefabric a někdy v roce 2016 se to už překlopilo tak, že jsem se rozhodla, že se budu naplno věnovat investigativní žurnalistice a od té doby to dělám.

Jak vznikla redakce Investigace.cz?

Ta myšlenka byla taková, že já jsem nechtěla nic zakládat, ale žádné podobné centrum, co by řešilo mezinárodní kauzy, mezinárodní projekty tady nebylo, tak jsem to založila.

Existoval tehdy nějaký vzor, kterému by se měl ten Vás projekt podobat?

Úplně ne, ale chtěla jsem, aby ten projekt byl součástí OCCRP, ale že bych měla nějakou představu, od koho to můžu zkopírovat, to jsem neměla.

Jak se za dobu existence proměnila redakce? Ať už co se týče osob, tak témat.

Témata se úplně neproměnila. My se pořád zabýváme korupcí a organizovaným zločinem. Ta redakce se ale proměnila zásadně. Napřed jsme začínali a nikdo neměl plat, všichni jsme to dělali spíš proto, že jsme cítili potřebu tuhle žurnalistiku dělat a doufali jsme, že někdy se to třeba vyvine do toho, že nás to i uživí a postupně se to vyvinulo v to, že jsme začali i získávat granty, platit si platy a teď ta redakce má 13 lidí a děláme nejen psané texty, ale i podcasty s názvem Odposlech, vydáváme články denně, což na začátku bylo nepředstavitelné. To jsme něco vydali většinou jednou za měsíc.

Jaká je Vaše náplň práce šéfredaktorky?

Definuji témata, kterým se budeme věnovat, nějak o tom přemýšlím a bavím se o tom s ostatními. Když vydáváme velkou kauzu, tak dělám editorku, první čtení, aby to nějak logicky navazovalo a pak to jde ještě k druhému editorovi.

Jak vypadá Váš pracovní den?

Já mám dost pestrou pracovní náplň, takže docela záleží, jestli jsem v Praze nebo ne. Když jsem v Praze, tak chodíme na desátou do práce. Tady začnu řešit nejdřív co přišlo přes noc do emailu, protože v rámci té mezinárodní sítě pracujeme v různých časových zónách.

Pak máme poradů, pak většinou řeším texty, co tady píšeme, popřípadě, když se mě týká nějaké natáčení podcastu, tak natáčím podcast a doháním věci, které mají být už dávno hotové. Ať už se to týká reportingu, fundraisingu nebo čehokoliv jiného. A občas něco píšu.

A když nejste v Praze, tak děláte co?

Je to kombinace, že buď jsem na konferenci nebo v terénu.

Jak často máte porady?

Dvakrát týdně máme redakční porady Investigace a jednou za 14 dní máme porady OCCRP a k tomu ještě míváme separé projektové porady, když pracujeme na projektu. To znamená nějaké větší investigativní téma, kde budeme vydávat nějakou sérii textů.

Kdo vede redakční porady?

Vede je kolegyně Marie Wichterlová, která je něco jako vedoucí vydání.

Jaká je tedy Vaše role na poradě?

Já mluvím o tom, co nás tak nějak čeká a o tom, na čem pracuji. Jedná se spíš o dlouhodobější věci.

Máte v redakci nastavenou nějakou hierarchii?

Já se nacházím v podivné dvojroli ředitelky a šéfredaktorky, která je naprosto špatně, ale zatím je to nezbytnost. Vlastně Veronika (Divišová) je něco jako finanční ředitelka a šéf fundraisingu. Pak máme Marii, která je vedoucí vydání. Ta hlídá texty, jestli jsou připravené k vydání, kdy vydáváme jaký text.

Potom máme seniorní redaktorky a juniorní redaktorky. A na úrovni seniorních redaktorů jsou ještě lidi, co dělají podcasty.

Jak byste definovala témata, kterými se zabýváte?

Nedá se říct, že by to byl nějaký uzavřený okruh. Velmi často jsou to mezinárodní projekty, které se týkají organizovaného zločinu – ať už ekonomického nebo drogového, nebo nelegální obchod se zbraněmi, s chráněnými zvířaty, nebo se to může týkat třeba sekt. Co je průřezové, to je právě korupce a organizovaný zločin.

Zabývá se podobnými tématy i někdo jiný v České republice?

Ano. Například když jsme dělali velký projekt, který ještě běží, na odhalování majetku lidí z ruských sankčních seznamů, tak to velmi často přebírá televize, řeší podobné věci. Případně když jsme psali o Andreji Babišovi a jeho investicích na azurovém pobřeží.

Takže spolupracujete i s jinými médii. Jakým způsobem s nimi komunikujete? Probíhá s nimi spolupráce tak, že byste je přibrali do nějakého užšího týmu?

Ne, protože většinou na to nemají kapacitu. Oni nemůžou někoho uvolnit třeba na měsíc. Máme mediálního partnera, který přebírá naše texty, což je Deník N, případně se na nás obrací další média, když potřebují třeba vyjádření k nějaké naší kauze, nebo když potřebují, abychom s něčím pomohli. Že máme třeba nějaké dokumenty, ke kterým oni nemají přístup, ale potřebují je, tak se na nás obrací.

Liší se nějak práce na jednotlivých kauzách? Třeba když porovnáme Kočnerovu knihovnu a zmiňované Pandora Papers?

Liší se to zásadně. Kočnerova knihovna se odehrávala na Slovensku. Ta naše úloha byla spíše koordinace těch slovenských novinářů. Byli jsme někdo, kdo jim zpřístupní ta data a pomůže tvořit ty kauzy, než abychom o tom ty texty psali. My jsme z toho potom také něco napsali, ale z velké části to byly nějaké souhrny.

Pandora Papers, to je, že na vás někdo prostě vyklopí nákladák dokumentů a vy si v tom musíte najít ten příběh.

Kolik to bylo dat, které jste takhle získali?

Pandora Papers bylo osm terabytů dat, u Kočnerovy knihovny to bylo 52 terabytů.

Jak dlouho se na každém z nich pracovalo?

Na tohle se vlastně nedá odpovědět. U kauzy Pandora Papers jsme dostali přístup do databáze. To znamená, že jsme nepotřebovali čistit a třídit ta data a zpřístupňovat je. Pak jsme na tom pracovali nějakých devět měsíců a potom jsme to vydali.

Zatímco u Kočnerovy knihovny bylo potřeba nejdříve vyčistit a vytřídit data, oindexovat je, aby byly prohledávatelné, což trvalo tři, čtyři měsíce, protože toho bylo opravdu moc. Potom jsme s tím začali pracovat a pracovali jsme na tom další čtyři měsíce na každodenní bázi, zatímco u Pandora Papers to byl jeden den týdně. Věděli jsme, že potřebujeme něco od někoho vysvětlit. U Kočnerovy knihovny to bylo už kolektivní dílo, kdy se můžete s těmi lidmi bavit, co to znamená, v jakém to je kontextu, co tyhle zprávy, co tyhle dokumenty a tak dále.

To byly případy týkající se dat. Jak probíhala práce, když jste popisovala vlivy italské mafie ve střední Evropě?

To je něco jiného. Tam se musíte hodně bavit s lidmi, ať už to jsou italští prokurátoři, nebo ti samí lidé, o kterých píšete. Je to zkrátka mnohem méně založené na dokumentech, ale mnohem více na pochopení toho, co jsou specifika například N'dranghety nebo balkánské mafie. Je to jiný set znalostí, které k tomu potřebujete.

Jakou roli sehrává Investigace v mezinárodních organizacích jako zmiňované OCCRP, nebo ICIJ?

Jsme jediní čeští zástupci, takže asi důležitou.

Vy zároveň děláte editorku v OCCRP, co to obnáší?

Obnáší to víc práce, víc koordinace, ale zároveň to přináší dost exkluzivní přístup k těm syrovým datům.

Předpokládám, že tam spolupracujete především s lidmi z oblasti střední Evropy?

Ano, střední Evropa, ale spolupracuji i s dalšími editory v rámci té sítě. Dohromady jich zase tolik není, známe se dobře, nejsme jen kolegové, ale i přátelé. Tohle je způsob, jak se naučit strašně moc věcí, jak si hrozně moc rozšířit obzory. Tím, že se člověk baví s ostatními editory a je to velmi obohacující.

Na webu pravidelně vychází články Ze světa. O co se jedná?

Jsou to souhrny toho, co se za poslední týden stalo ve světě organizovaného zločinu. Na to bereme materiály jednak od našich partnerských organizací, ale jsou to také reporty Europolu, Interpolu, případně jsou to policejní svodky, které do světa pouští informaci o tom, že v Holandsku zajistili čtyři tuny kokainu.

Převládá na webu Vaše vlastní investigativa?

Na to není čas. Je to spíš k udržení povědomí o tom, co se děje ve světě organizovaného zločinu, jaké jsou ty trendy. O tom je páteční Ze světa. Zároveň je to náš nejodlehčenější žánr, kdy si z toho děláme trochu legraci. Ale našlo si to svůj okruh čtenářů, nějak to funguje, tak proto to děláme.

Máte nastavenou nějakou periodicitu?

Snažíme se texty vydávat každý den s tím, že větší kauzy máme v průměru jednou až dvakrát za měsíc.

Když pracujete na různých projektech, stává se vám, že jich máte rozpracovaných více zároveň?

Většinou pracujeme na šesti, sedmi projektech zároveň.

Ted' bych se rád přesunul k bezpečnosti. Máte v redakci seznam pravidel, kterými se řídíte?

Nazvala bych to spíše protokoly. Máme seznam pravidel, kdy bezpečnost rozdělujeme na digitální a osobní.

Co se týká digitální, tak ten seznam pravidel je dost striktní. Máme tu kluky, kteří nám pomáhají s nastavením bezpečnosti, pravidelně nám chodí emaily z OCCRP tech-teamu, že je potřeba aktualizace některých nástrojů, případně u jakých nástrojů ten update dělat nemáme, protože tam je nějaká díra. To je přehled týkající se digitální bezpečnosti, který musíme sledovat. Máme vlastní nástroje na bezpečné sdílení dokumentů a na bezpečnou komunikaci, na kolaborativní sdílení a psaní. Co se týče osobní bezpečnosti, tak máme dvakrát do roka školení třeba čeho si všimnout a nějaká základní pravidla, jak se máme chovat.

S tím mě napadá, jestli máte nároky třeba na to, aby redaktoři měli počítač čistě na práci?

Bylo by to ideální, ale nemáme. Máme kompletně šifrované počítače a externí harddisky, takže kdyby je někdo ukradl, tak to k ničemu moc nebude. A já pracuji na operačním systému Linux, ostatní to mají nakombinované. Ty šifrované počítače používáme jako osobní, takže v redakci nic nezůstává.

Cítíte se někdy ohrožená v souvislosti s Vaší prací?

Po vraždě Jána Kuciaka jsem žila pod policejní ochranou. O tom se podle mě nedá přemýšlet, jestli se člověk cítí ohrožený nebo ne. Necítala jsem se tak ohrožená, abych kvůli tomu měnila zaměstnání.

Máte nějak nastavená pravidla, jak vystupovat na sociálních sítích? Tím myslím jak Investigace.cz, tak jednotliví redaktori?

Máme člověka, který se nám stará o sociální sítě. Jinak nemám pocit, že by tady někdo psal na sociální sítě, že jede na dovolenou a kdy se bude vracet. Jako úplně základní pravidlo máme to, že člověk nedává na sociální sítě nic, co by nebyl schopný v poledne zakřičet na ulici. Většinou tam nejsou osobní věci, jenom věci, co se týkají práce. Neobjevují se tam názory.

Rozhovor s Veronikou Divišovou

Mohla byste se v úvodu krátce představit?

Jmenuji se Veronika Divišová a jsem fundraiser a zároveň se starám o finanční management v organizaci. Pracuji dlouhodobě v neziskovém sektoru. Dlouho jsem pracovala v Člověku v tísní a starala jsem se o různé projekty, projektový management a tak podobně. Moje studium moc nesouvisí s tímhle oborem, studovala jsem překladatelství a tlumočnictví a pak jsem ještě studovala politologii.

Jaký má redakce Investigace.cz rozpočet?

Náš rozpočet je kolem sedmi milionů korun ročně.

Z čeho je Investigace.cz financovaná?

Jsme financováni z vícero druhů finančních zdrojů. Je to nutnost kombinovat různé zdroje, protože jinak bychom se neuživili jako organizace. Částečně nás financují naši jednotliví podporovatelé – čtenáři, naše komunita. Tam spadají jak jednotlivci, kteří nám pravidelně nebo nepravidelně posílají různé částky peněz, ale také jsou tam významnější dárce, kteří nás zase buď opakovaně nebo jednorázově podpořili, nebo podporují, nějakými většími částkami peněz. To znamená nějaké statisícové částky anebo větší.

Potom další zdroj, další typ financování, jsou granty. My se ucházíme o granty u různých filantropických organizací, to jsou nadace různého typu. V Čechách se neucházíme o dotace z veřejného rozpočtu. Neucházíme se o peníze u ministerstev a u různých vládních institucí.

Většinou čerpáme z nadací, jako je Nadační fond nezávislé žurnalistiky, nebo Nadační fond rodiny Orlických, to je náš další významný filantropický český dárcce. To je ten typ filantropických nadací, od kterých čerpáme grantové prostředky.

Nějaké zdroje máme také z úhrad za placené služby. To znamená například, že poskytneme nějaké jiné redakci nebo instituci třeba školení a oni nám za to zaplatí. To je placená služba, která tvoří nízkou část v našem rozpočtu.

Je nějaký typ kauzy, u kterých jsou ty příspěvky od čtenářů nejvyšší?

Ono to funguje tak, že čtenáři reagují na některé kauzy, většinou tedy až po těch kauzách. Samozřejmě, když jsme vydali tak zásadní kauzu jako je Pandora Papers, tak ta

reakce čtenářů byla obrovská. To byl pro nás zřejmě největší vodopád příspěvků od čtenářů na základě něčeho, co jsme vydali.

Jsou ale i jiné kauzy, které také poměrně silně spouštějí tu podporu a v loňském roce to například byly nejrůznější články, které se týkaly odhalování majetků ruských oligarchů v České republice. Tam to taky silně motivuje čtenáře k tomu, aby nás podpořili. Je to hodně různé.

V minulosti to byla naše práce na Slovensku, která hodně motivovala čtenáře k podpoře. Zejména práci, která se týkala sledování vyšetřování vraždy Jána Kuciaka. V souvislosti s tímhle tématm jsme taky zaznamenali velmi silný příliv podpory od čtenářů.

Záleží to vždy na tématu a také na časovém období. Třeba s agresí proti Ukrajině přišel velký zájem například o ty ruské majetky a podobně.

Když přichází tyto přílivy předplatitelů, podporovatelů, jak velká část z nich pokračuje v pravidelné finanční podpoře?

Větší část podpory je ve formě pravidelných darů. Pravidelné dary jsou pro nás i důležitější, protože s těmi pravidelnými dárci se dá lépe komunikovat a dá se s nimi i lépe plánovat. Vytváří to takovou masu darů po určité časové období. S tím se dá pracovat jako s rozpočtem, že se tam prostě dá nějak plánovat, předpokládat.

Ta část pravidelných darů je zkrátka vyšší než těch jednorázových. Mění se to, pokud mezi ty jednorázové dary počítáme i ty takzvaně významné dary. To znamená ty statisícové nebo větší dary. Tyhle dary zase mívají spíše jednorázovou povahu.

Je nějaký typ článku, kauza, u které by se dalo říct, že je nejčtenější?

Je to o elektronických cigaretách IQOS. Psali jsme text o tom, nakolik jsou škodlivé a nakolik jsou posudky nebo zprávy o jejich škodlivosti důvěryhodné, když je platila samotná firma Philip Morris.

Takže to je váš nejčtenější projekt?

Dlouhodobě ano. Jde o to, že téma IQOS je dlouhodobě vyhledávané a shodou okolností jsme o něm psali jediná. Je to spíš shoda okolností, že není jiný zdroj, který by odpovídal na otázky typu je iqos zdravější než cigarety? A když to lidi vyhledávají, tak se dostanou k nám. Ale kdybychom to brali jenom jako naše kauzy, tak je to jednoznačně Pandora Papers. A v těsném závěsu budou nějaké věci týkající se dezinformací.

Rozhovor s Jaroslavem Formánkem

Mohl byste se v krátkosti představit?

V ČSSR gymnázium, ve Francii na Katolickém institutu v Paříži francouzskou civilizaci a dějiny. Jako novinář pracoval v týdeníku Respekt a revue Přítomnost, spolupracoval se Svobodnou Evropou, českým vysíláním BBC, a spoustou dalších českých novin a časopisů, například Revolver revue, Lidové noviny, Český deník, Babylon, Prostor, Paměť a dějiny. Práci v investigaci našel přes inzerát.

Kolik editorů má Investigace?

Dva, editorskou práci dělá i šéfredaktorka

Jaká je role editora v investigaci?

Číst, škrtnat nebo navrhnout změny ve vznikajících článcích, ověřovat historická data, jména osobností, názvy institucí, upozorňovat autory na závažné chyby, účastnit se porad.

Jak vypadá běžný pracovní den editora?

Většinou pracuji z domova, takže od autora dostanu vyrozumění, že mně článek nasdílel, poté se mu věnuji, někdy kratší čas, jindy třeba celé odpoledne, záleží na délce a kvalitě textu. Mimo to samozřejmě sleduji události v ČR i ve světě

Jaká je úloha editora na redakčních poradách?

Vysvětlit případné dotazy ohledně kvality publikovaných textů, upozorňovat na nedostatky v textech, pokud se opakují, sledovat, co se připravuje k vydání, někdy i navrhnout nějaké téma ke zpracování

Liší se nějak práce editora u jednotlivých kauz? Například Kočnerova knihovna, Pandora Papers, Obchody s odpadem?

Článek týkající se velké kauzy čte přede mnou i šéfredaktorka, která hlavně u datové žurnalistiky, například Pandora Papers, je lépe informovaná, takže dokáže podchytit případné chyby, špatné informace. V tom případě se spíš soustředím na jazykové a stylistické editování

Zasahuje editor nějak do výběru témat, kterými se bude Investigace zabývat?

Mimo ty, které navrhu, tak většinou ne. Náměty ke krátkým článkům, tzv. denní storky, si autoři vybírají sami. O velkých kauzách rozhoduje šéfredaktorka.

Jaké parametry musí článek splňovat, aby mohl být publikovaný

Musí mít hlavu a patu neboli obsahově i stylisticky být schopný oslovit čtenáře.

Existuje nějaká periodicita, kterou Investigace musí splňovat?

Netuším, zda splňovat musí, ale hlavně se věnujeme tématům jako praní peněz, daňové podvody, organizovaný zločin. Speciálním tématem je od vraždy J. Kuciaka Slovensko, nyní také Rusko. Pokud ale periodicitou myslíte publikování, tak by se každý pracovní den měl na našich stránkách objevit nový článek. V poslední době nám postavení hvězd a planet v tomto směru přeje.

Jak probíhá rozdělování témat mezi redaktory?

Jak už jsem se zmínil, u krátkých článků si téma najde konkrétní autor, jinak se to rozděluje na poradách, a to podle toho, kdo se už třeba podobným tématem zabýval, nebo kdo má zrovna čas.

Existují nějaká ústřední témata jednotlivých redaktorů?

U části redakce ne, ale třeba Hana Čápková většinou zpracovává českou tematiku, Kristina Vejber se v poslední době věnuje Rusku, Josef Šlerka je zase specialista na datovou analýzu.

S kým vším komunikuje editor v průběhu dne?

Hlavně s autory textů nebo s vedoucí redakce.

Jak často a jak probíhá komunikace se šéfredaktorkou

Většinou na pravidelných poradách nebo nad jejími texty. Někde se potkáme i na ulici, ale to se o práci většinou nebavíme.

Jak často a jak probíhá komunikace s ostatními médii?

V mém případě s ostatními médii nekomunikuji. Díky bohu!

Rozhovor se Zuzanou Šotovou

Mohla byste se v úvodu krátce představit?

Jsem seniorní redaktorka Investigace.cz, ve které pracuji přes tři roky. Dostala jsem se sem přes stáž, protože jsem studovala žurnalistiku tady na Univerzitě Karlově v Praze, kde měla Pavla (Holcová) přednášku. Ta mě zaujala, a tak jsem si našla na ní číslo a zavolala jsem jí, že mě baví, co dělají a že jim chci nějak pomoci.

Předtím jsem dělala překlady pro různé projekty, nikdy předtím jsem v žádném médiu nepracovala. Šla jsem do toho s tím, že bych mohla něco překládat třeba na anglický web, případně naopak. A potom jsem tu nějak zůstala.

Jaká je Vaše náplň práce?

Většinou pracuji na nějaké větší, dlouhodobější kauze a když je potřeba vyplnit vydávací prostor během týdne, abychom neměli mrtvý web a pořád se tam něco dělo, tak občas píšu takové krátké „denní storky,“ jak tomu říkáme. Většinou je to shrnutí třeba na dvě stránky o tom, co se děje zajímavého, nebo nějaký update k tématu, o kterém jsme už psali.

Primárně ale dělám dlouhodobější věci, ze kterých je potom výstup dejme tomu po půl roce. Plus mám částečný dohled nad „juniorními redaktory“ s tím, že mám přehled o tom, co holky dělají, na čem pracují, případně jim s tím nějakým způsobem pomáhám anebo jim naopak říkám, když potřebuji s něčím pomoci já. Čtu po nich články, někdy dělám fact-checking, když je to potřeba u větších kauz.

Takže by se dalo říct, že částečně plníte úlohu editora?

Lehce.

Jaká je Vaše role na redakčních poradách?

Úplně řadová. Na velké pondělní poradě říkám, co dělám, na čem pracuji. Nemám žádnou speciální funkci

Považujete při své práci za nejdůležitější výsledek, publikovaný článek? Nebo je to ta samotná práce na nějakém projektu, kauze?

No, jak se to vezme. To je otázka toho, co mě na tom baví. Mě baví ten proces zkoumání a vrtání se v těch kauzách.

Máte nějaká témata, kterými se zabýváte přímo vy?

Teď jsem nově expert na odpadové hospodářství a na náboženská hnutí. Obecně to bude ale kriminalita, offshore, daňové ráje.

Jsou nějaká kritéria, podle kterých si vybíráte, jakým tématem se budete zabývat?

Je to na nějaké vzájemné domluvě, navíc nás opravdu není v té redakci mnoho, takže nemůžeme říkat, že tohle dělat nebudeme, a naopak tohle ano. Samozřejmě to může fungovat u témat, se kterými sami přijdeme.

V poslední době ale řeším spíš to, že nás někdo osloví s tím, že chce řešit kauzu v Česku, tak to případně na mě.

Jak zasahuje editor do Vaší práce? Ať už v průběhu dne, tak při publikaci nějaké větší kauzy?

To bych znovu rozdělila na ty menší texty, jako jsou „stories,“ do kterých editor zasahuje. Když jsou napsané, pošleme je panu Jaroslavu Formánkovi a ten ty texty pročte, jestli jsou srozumitelné a dělá tam nějaké jazykové úpravy, případně se doptává na věci, které mu nejsou jasné.

Když jde o kauzy, tak je průběžně konzultuji s Pavlou, abych se nezavrtala někam, kam jsem se neměla zavrtat. Přitom vysvětluji, jak to chci pojmout, nebo se ptám, jak to mám psát, protože to v tu chvíli třeba nevím. A potom to jde znovu k editorovi.

S paní Holcovou konzultujete texty ve smyslu výběru žánru?

Spíš z pohledu toho „vím tady to, tady to, tady to, jak si myslíš, že by bylo nejlepší to zformulovat, aby to dávalo smysl, aby to nebylo nudné, aby to nebylo moc informací, nebo málo informací. Případně na co se ještě doptat.

Nějakou část zdrojů tvoří mezinárodní organizace. Máte i nějaké „lidské zdroje“? Konkrétní osoby, které za vámi přijdou s nějakým námětem?

Máme. Týdně přijde několik mailů, občas se tady objeví někdo i osobně. Často je to takové „někdo něco povídal,“ když mi to přijde zajímavé, a tak se na to podívám.

Takže nevyužijete vše, co Vám takhle přijde?

Určitě ne.

Jak se zdroji komunikujete? Nejdříve třeba s těmi mezinárodními organizacemi?

Nejjednodušší komunikační platforma je nejspíš mobilní aplikace Signal, protože to je asi nejbezpečnější komunikační platforma. Jinak mailem, nebo máme sdílený přístup do databází.

Máte nějaká bezpečnostní pravidla ke komunikaci se zdroji?

Záleží na tom, co je to za zdroj. Kdyby to bylo hodně ožehavé téma, tak bychom se snažili vysvětlit, aby s námi ten zdroj komunikoval přes Signal, že musíme dodržet nějaká bezpečnostní opatření v případě nějaké osobní schůzky. Ale to jsou opravdu extrémní situace.

Jak často se do takové situace dostanete?

Málokdy.

Jak si ty zdroje, případně jejich tvrzení, ověřujete?

Jestliže je to typ zdroje, že někdo napíše email s tím, že se jim něco děje, že mají podezření, že něco viděli a nám to tvrzení přijde nějakým způsobem nosné, legitimní a my máme kapacitu se tomu věnovat, tak po nich většinou chceme nějaké podklady. Ty by měly doložit to, že to je pravda. Takže chceme emaily, dokumenty, fotky, videa, zkrátka jakýkoliv důkaz.

Když se rozhodneme, že na tom případě chceme pracovat, tak se ptáme všech stran, které do toho mohou být nějakým způsobem zapojení. Jako třeba i těch, kteří mohli udělat to bezpráví nějakému zdroji, nebo úřadů. Hledáme i v otevřených zdrojích, jestli k tomu najdeme nějaké informace.

Stalo se vám někdy, že vás zdroj záměrně nasměroval špatným směrem? Nebo přivedl na slepou stopu?

To nevím. Spíš je potřeba držet v mysli, že všichni mají svojí verzi toho příběhu, kdy oni jsou ti dobří.

Cítíte se někdy ohrožená v souvislosti s Vaší prací?

Asi ne.

Rozhovor s Kamilou Plzákovou

Mohla byste se v krátkosti představit?

Jmenuji se Kamila Plzáková, aktuálně dokončuji bakalářské studium v Praze na Univerzitě Karlově komunikačních studií se specializací na žurnalistiku. Tohle je moje první zkušenost v médiích a investigaci pracuji jak na textech, tak na podcastech s Lukášem Nechvátalem a působím tady necelý rok.

Působíte zde jako juniorní redaktorka. Jaká je náplň Vaší práce?

Řekla bych, že to jsou především stories, kratší texty, které přebíráme od našich mediálních partnerů. Pracuji už na nějakých svých projektech nebo na nějakých větších projektech, ale všechno to je pod dohledem Zuzany, která funguje jako mentor. V podstatě se na tom učím základy investigativní žurnalistiky, jak pracovat s různými materiály a tak dále.

Zároveň pomáhám s podcasty, tam má hlavní slovo teda Lukáš Nechvátal, ale já mu pomáhám se psaním scénáře, zvučením podcastů, jsem jeden z hlasů, který ty podcasty namlouvá.

Kdo stojí za dramaturgií podcastů?

Je to hlavně Lukáš. Ten stojí i za stříhem a celkovou kompozicí, ale ty scénáře tvoříme společně.

Jak vypadá Váš běžný pracovní den?

Tím, že ještě studuji, tak tu jsem na poloviční úvazek. Trávím v redakci průměrně dva dny v týdnu a většinou to vypadá poměrně obyčejně. Přijdu do práce, tady pracuji na svých projektech, případně pracuji z domova, účastním se porad anebo adhoc, podle toho, jak vychází podcasty, se dostavím do redakce a do našeho studia, kde je nahráváme.

Dalo by se říct, že máte nějakou roli na redakční poradě?

Řekla bych, že řadovou.

Co je pro Vás na té práci nejdůležitější? Je to ten výsledek, nebo proces práce na kauze?

Pro mě je to výsledek samotný. Že tahle témata někdo pokrývá a že můžu být součástí něčeho, čemu věřím.

Máte nějaké ústřední téma, kterým se zabýváte především vy?

Ne. Vidím to tak, že se ještě profiluji, to znamená, že hledám, co mě nejvíc zajímá, sbírám znalosti. Takže aktuálně bych řekla, že můj záběr je úplně všechno, co je potřeba nebo co se naskytne.

S kým vším při své práci komunikujete?

Když vezmu samotný vydávací proces, tak je to naše koordinátorka Marie. Je to náš editor Jaroslav Formánek, jsou to naše korektorky.

Při vzniku samotného textu je to většinou Zuzana Šotová. V případě, že je to nějaký text high-profile, tak je to většinou Pavla. A pokud se jedná o podcast, tak je to Lukáš.

Do jaké míry zasahuje editor do Vaší práce? Ať už v průběhu dne, tak těsně před publikací?

Jelikož jsem juniorní redaktorka, tak záleží, jestli se jedná o storku, kterou přebíráme od mediálních partnerů, do těch většinou zasahuje jen Jaroslav Formánek, který kontroluje, jestli ten text dává smysl, jestli v něm nejsou mezery, do jisté míry ho fact-checkuje.

V momentě, kdy si nevím rady nebo si v něm nejsem úplně jistá, potom ten proces má dvě kola. Buď je tam Zuzana nebo Jaroslav, případně Pavla nebo Jaroslav. Zuzana dělá v podstatě podobnou práci, jako ten Jaroslav.

Komunikujete s nějakými zdroji?

Pokud myslíte lidské zdroje, tak spíš ne. Já spíše pracuji s dokumenty.

Když s těmi dokumenty pracujete, dodržujete nějaká bezpečnostní pravidla, která přitom dodržujete?

Pracuji na zabezpečených zařízeních, hesla mám dvoufázově ověřená na Yubikey. Myslím si, že technická bezpečnostní stránka naší redakce je poměrně pořešená. Pak dodržuji takové ty klasiky, jako nesdílet to s nikým mimo naší organizaci a tak dále.

Ověřujete si nějak ty zdroje? Dají se vůbec ověřit?

Některá data se dají ověřit. Třeba v případě obchodních rejstříků, tak to je poměrně unikátní zdroj, který se nedá ověřit. V momentě, kdy se to ověřit dá, třeba když čerpám z jiných médií, tak mám minimálně dva, tři další zdroje. Snažím se mít těch zdrojů víc, abych měla potvrzenou tu informaci.

Když se vrátíme k podcastům, říkáte, že hlavní slovo v dramaturgii má Lukáš Nechvátal. Podílíte se na ní nějak i Vy?

Podílím se na scénářích. Třeba když máme nějakou vícedílnou sérii, rozdělujeme si, co bude ve které části, jak to bude vystavené... Často to bývá tak, že jeden díl udělá Lukáš, jeden díl dělám já. Pokud to jsou dva různé podcasty, tak za jedním stojím víc já, za druhým víc Lukáš, ale co se týče střihu a postprodukce, tak to dělá především Lukáš.

Jsou nějaká kritéria, podle kterých vybíráte, čím se budete v podcastech zabývat?

Máme dva druhy podcastu. První jsou rozhovory, často s našimi redaktory, když vyjde nějaká větší kauza. Ty podcasty poskytují pohled do zákulisí, kdy je to rozhovor přímo s tím redaktorem o tom, jak ta kauza vznikala.

Potom to jsou rozhovory s datovými analytiky. Ty jsou většinou hodně o aktuálnosti. Jsou to rozhovory ke věcem, které se právě teď dějí, nebo ke článkům, které právě vychází.

A potom děláme storytellingy, které jsou náročnější. Přitom zpracováváme nějaké téma, zpracovávali jsme takhle oligarchy kolem Vladimira Putina nebo Magnitskeho zákon. Tam se taky snažíme o ty aktualizací prvky. Třeba právě epizodu o Magnitskeho zákonu jsme vydávali na výročí smrti Magnitskeho.

Nebo když je výročí třeba pět let od Pandora Papers, tak vydáváme sérii epizod o Pandora Papers.

Probíhá nějaký proces schvalování u podcastů?

Jsme taková vlastní sekce.

Takže to schvaluje Lukáš?

Ano.

Jak probíhá příprava na natáčení podcastu?

Zapojujeme techniku, protože naše prostory zatím nejsou úplně adekvátní. To znamená, že tam Lukáš musí přinést počítač, techniku a musíme ten podcast nazvučit. Potom máme nějaká rozmlouvací cvičení, abychom trochu protáhli svaly, aby se nám mluvilo líp. A potom se střídáme. V podstatě čteme ten podcast v podobném znění, v jakém pak vychází s tím, že většinou dojedeme na konec, a ještě zopakujeme ten začátek. Protože během toho čtení podcastu se ještě rozmluvíme.

Rozhovor s Lukášem Nechvátalem

Mohl byste říct něco o sobě?

Studoval jsem v Praze na Univerzitě Karlově žurnalistiku, kde jsme v rámci studia měli povinné praxe. Já si ten předmět zapsal ve druhém ročníku bakalářského studia a když jsem přemýšlel, kde se budu ucházet o praxi, tak do Facebookové skupiny, kterou jsme měli se spolužáky, někdo přidal příspěvek, že Investigace shání stážisty. Řekl jsem si, že se to tak hezky sešlo, přihlásil jsem se na praxe a zůstal jsem tu doteď.

Jak vypadá náplň Vaší práce?

Poslední dva až tři roky se věnuji zejména audiovizuálním věcem. Teď tedy hlavně podcastům, videím a občas grafikám. Takže moje náplň práce je, že dělám primárně podcasty – od psaní scénáře, přes nahrávání, až po technické zpracování, produkci a vydávání. To samé u videí, u nich obstarávám celý ten proces – od prvotního scénáře, přes nahrávání záběrů, nějakou editaci a postprodukcí, potom i produkci toho videa. Sem tam udělám nějakou grafiku, když je potřeba, nebo když naše grafička nestíhá.

K jakým kauzám jste tvořil videa?

Vezmu to hodně namátkově. Dělal jsem Ázerbajdžance v jižních Čechách, Pandora Papers a příběh o Babišovi, to, jak Rusové investují a perou peníze. Potom pravidelně vydáváme každý týden #ZeSvěta, což jsme jeden čas dělali formou videa a pak pár marketingových videí, třeba reklama na naši kolekci triček.

Jak jsou rozdělené role u Vás v redakci?

Pavla Holcová je šéfredaktorka, pod ní spadám já jako šéf audiovizuální produkce, potom Jaroslav Formánek jakožto editor, Hana Čápková a Zuzka Šotová jakožto seniorní novinářky, Marie Wichterlová jako vedoucí vydání a potom Veronika Divišová jako fundraiser a finanční manažerka. Martina Bartl se stará o marketing a PR. Pak máme pár juniorních novinářů – Kristina Vejnabender, Mahulena Kopecká, Gabriela Jezberová a Kamila Plzáková.

Potom tam je Josef Šlerka, který je náš datový redaktor a mediální analytik, expert na dezinformace.

Jak funguje spolupráce mezi seniorními a juniorními redaktory?

Funguje to tak, že juniorní redaktoři konzultují svou práci s těmi seniorními redaktory. Tedy že jim seniorní redaktor může říct „hele, tady ti v tom textu chybí tenhle úhel pohledu, musíš ještě kontaktovat tyhle tři lidi, aby se k tomu mohli vyjádřit a vlastně tuhle část musíš celou přepsat jinak, protože do toho dáváš moc emoce.“ To si teď vymýšlím, co jim konkrétně říkají. Zkrátka spolu tu práci konzultují.

Jak vypadá Váš pracovní den?

Nejsem to schopný říct, protože každý ten den vypadá trochu jinak v mém podání. Záleží, co dělám, kolik toho mám a tak podobně. Sice tahle práce je o rutinách v Investigaci, ale pro mě ta práce moc rutinní není, protože každý den dělám něco jiného. Záleží, na čem zrovna pracuji a tak.

Dalo by se to rozdělit podle toho, co jaký den zhruba dělám. Mám rešeršní dny, kdy procházím internet, načítám články k tématu, dávám dohromady nějaké osnovy a tak podobně. Potom mám kreativní dny, kdy dávám dohromady scénář buď pro video nebo pro podcast. Případně píšu ty konkrétní věci, které ve videu nebo v podcastech zazní. Dále mám dny, kdy nahrávám podcast, třeba z terénu, když jedeme do Karlových Varů si natočit domy, o kterých tam píšete. Pak jsou postprodukční dny, kdy všechn materiál, co mám, edituji, stříhám, upravuji zvuky, hledám a dodávám hudbu a tak podobně.

Jak probíhají redakční porady?

Redakční porady máme v pondělí a ve čtvrtek a jsou rozdělené na takové bloky. V první části v pondělí si dáváme zpětnou vazbu na ty texty, podcasty, videa. V další části si říkáme, kdo zrovna na čem pracuje a kdo se s kým potká. Tuhle chvíli využíváme i pro konzultace, jestli má cenu se něčím zabývat. V poslední části řešíme, co budeme vydávat příští týden. Vlastně tedy máme tři části porady, přestože jsme to neplánovali.

Tu čtvrteční poradu jsme zavedli v době covidu, kdy jsme se nemohli setkávat v kanceláři a řešit pracovní věci, které běžně řešíme. Proto jsme zavedli tyhle porady, abychom se viděli častěji a abychom dokázali lépe koordinovat případné změny. Jako třeba že se v pondělí dohodneme, že něco vyjde v pátek, ale v průběhu týdne zjistíme, že je tam potřeba další týden práce. Abychom si mohli všichni říct, že se to posouvá a že na tom potřebujeme ještě pracovat.

Dalo by se říct, že máte na redakční poradě nějakou roli, kterou byste plnil?

Jako úplně řadový redaktor.

S kým vším musíte při své práci komunikovat?

V rámci redakce to je určitě šéfredaktorka, která musí v uvozovkách schválit téma, kterým se zabýváme. Potom editor, který článek upraví po jazykové stránce. Pak máme korektorky, které opravují pravopis, abychom tam neměli pravopisné chyby, a potom s Martinou, která dělá sociální sítě, aby věděla, že se to bude vydávat v tolik hodin a mohla si připravit nějaké příspěvky na Facebook, Twitter a takhle. To je v rámci redakce takové minimum.

Co se týče mimoredakční komunikace, tak to jsou obecně v uvozovkách aktéři těch témat, o kterých píšeme. A potom to je někdo na vyjádření – ať už je to policie, ministerstva, experti na organizovaný zločin, pašování lidí, tetování... Zkrátka někdo, kdo nám může ta naše zjištění okomentovat nebo dodat kontext, který tam nemáme.

Jak zasahuje editor do Vaší práce na denní bázi?

U nás editoři fungují dvěma různými způsoby. To, co dělá Jaroslav Formánek, je spíš jazyková úprava, aby to hezky znělo, aby tam nebyly špatné překlady z cizího jazyka, aby tam nebyly výrazy, co nedávají smysl, nebo když je věta napsaná tak, že může znít dvojsmyslně, tak to upravuje tak, aby z toho ten druhý smysl zmizel.

Potom je to, co dělá třeba Pavla Holcová nebo Hana Čápková, které upozorňují na to, že v článku něco chybí, nebo že „tady ses na to úplně vykašlal, na tenhle konkrétní aspekt toho příběhu, tak tohle tam doplň, kontaktuj ještě tady ty tři lidi.“

Co je pro Vás na té práci důležité? Je to práce na nějaké kauze, nebo dobrý výsledek?

Mě na tom obecně baví několik věcí. Přesně, jak jste říkal, je to dávat to téma dohromady. Třeba že jeden týden nevím o zlatých vízech a kupování občanství vůbec nic, ale za pár dní už jsem na to, ve velkých uvozovkách, expert a můžu to předat dalším lidem ve zjednodušené formě.

Taky se mi na tom líbí ta rozmanitost. To, že dělám defacto každý den něco jiného, jiné téma, z jiné oblasti světa. Taky je pro mě důležité, že je to důležité pro společnost. Říkám si, že tím vlastně pomáhám, ve velmi nadneseném významu a bude to znít hodně pateticky, že pomáhám demokracii, státu a lidem v něm. Že informuji o nekalostech,

rozšiřuji ty informace mezi lidi a tím vlastně poukazuji na to, co je špatné a tím to pomáhám odstranit ze společnosti.

Přesuneme se k tématům. Investigace obecně informuje o organizovaném zločinu. Dalo by se rozvést, jakými typy kriminality se zabýváte?

Nemám ambice pokrýt úplně všechno, takže pouze vypíchnu některé věci. Třeba finanční kriminalita, to jsou zkrátka Papers. Pandora Papers, Panama Papers, to je přesně ono. Ta velká, špatně přehledná schémata skořápkových firem, přes které se perou peníze z celého světa.

Pak to je organizovaný zločin týkající se produkce, prodeje a pašování drog, typickým příkladem je kauza Gruppo America. Potom jsme psali o prodeji zbraní, to je poměrně vlajkové téma. Psali jsme o prodeji zbraní do Sýrie nebo pašování zbraní do Ázerbájdžánu.

Potom jsme hodně psali o podvodech, třeba sérii Továrna na podvody. Díky Josefovi Šlerkovi se zabýváme dezinformacemi pod názvem Ohňostroj lží. Obecně reportujeme o kauze Kuciak a průběhu soudů. Každý rok v únoru na výročí jeho smrti se snažíme něco vydávat a připomínat to.

Ještě jsem zaznamenal, že jste se v redakci věnovali tématu N'drangheta. Tam šlo o co?

To trochu souvisí s Jánem Kuciakem, protože to byl poslední článek, na kterém s námi pracoval předtím, než ho zavraždili. Tam jsme psali o působení N'dranghety na Slovensku a potom jsme měli takovou kratší sérii článků o N'dranghete obecně. Tedy jak vznikla, jak funguje, jaké má rozvrstvení, jak působí v různých zemích Evropy a takhle. To je takové naše ne menší, ale ne primární téma, které se průběžně vrací.

Jak tedy italská mafie působila v Česku?

Česko je, minimálně donedávna bylo, takovým hubem pro spoustu mafií, které v Evropě působí. Česká republika ve středu Evropy, tedy není to daleko ani na Balkán, ani do Itálie, ani na sever, tak přes ní spíše perou peníze. Případně se tu schází na obchodní setkání, nebo když chtějí uklidnit hádky na neutrální půdě, to je dost časté. Nebo se to tudy pašuje do Německa nebo na sever Evropy.

Máte nějaké téma, kterým byste se zabýval především vy?

Moje téma byly hlavně internetové podvody a něco, co bych částečně nazval obchodováním s lidmi. Já jsem se náhodou, trochu nevědomky, dostal do projektu, který se jmenuje Lost in Europe. Ten řeší, hodně zjednodušeně řečeno, jak se v Evropě ztrácí děti. Teď právě řešíme, konkrétně v souvislosti s uprchlickou vlnou z Ukrajiny, jak tady končí děti bez doprovodu, co se děje, když přijde dítě bez opatrovníka, jak jsou zaevidované, jestli je o ně dobře postaráno a tak podobně. To jsme tedy už vydávali.

Podle čeho si tedy vybíráte, jaké téma budete zpracovávat?

Většinou to funguje tak, že když nám přijde nějaký tip, že byl někdo podvedený. Že se snažil vsadit peníze na tomhle internetovém portálu, ale byl jenom okradený a nic nevyhrál, tak na to jsem většinou koukal já.

Tím, že poslední dva roky dělám ten audiovizuál – podcasty a videa, tak většinou jenom přebírám to, co napíšíou kolegové, ale zpracovávám to v tom jiném formátu.

Jaké jsou zdroje, které Investigace používá a jak s nimi komunikujete?

Kdybych to měl trochu generalizovat, tak máme tři skupiny zdrojů. První skupinou jsou ostatní novináři. Jsme součástí těch dvou mezinárodních novinářských sítí – ICIJ a OCCRP, tak od nich nám často chodí podněty typu „máme tady velký datový leak, část těch dat se týká Česka, tak tady to máte a dělejte na tom.“ Druhý typ je, když kolegové z Ruska pracují na příběhu ruského oligarchy, který vytuneloval ruskou banku a za ty peníze si koupil vilu v Karlových Varech, tak my zpracujeme tu českou část, oni tu rukou, a potom, když to dáme dohromady, tak máme kompletní příběh. S nimi komunikujeme přes různé zašifrované komunikační kanály. Především zašifrované emaily a aplikace Signal. Potom máme i jiné zabezpečené platformy, o kterých asi nechci zacházet do detailů.

Druhým zdrojem jsou naši čtenáři, kteří nám třeba mailem, poštou, nebo i osobně dají tip. Ten je většinou založený na tom, že „se nám něco děje, tak jestli to nechcete vyšetřit, tady k tomu máte podklady.“

Třetím zdrojem jsou lidi, kteří nejsou naši čtenáři, ale že se jich nějaká kauza obecně týká. Třeba když Hana Čápková psala o podvodném leasingu na auto, tak jeden ze zdrojů byli lidé, kteří byli podvedeni. Ti nám řekli, jak se to celé stalo, ukázali nám k tomu dokumenty. To je jeden z těch tří zdrojů, které používáme.

Odkud čerpáte informace k sérii Ze světa?

Co vím, tak máme nejčastěji nastavené upozornění na nějaká klíčová slova ve službě Google Alert, takže nám všem chodí maily v různé periodicitě – ať už jednou za den, hodinu, nebo každou chvíli, e-mail s tím, že se objevila nová zpráva s klíčovým slovem.

Taky vím, že někteří kolegové hodně sledují zahraniční média na Twitteru, anebo sledují stránky naší partnerské organizace OCCRP.

Působí to na mě, že spolupracujete ve větší míře s OCCRP než s ICIJ. Jak to tedy je?

OCCRP funguje tak, že sdružuje redakce po světě. To znamená, že v rámci té sítě se děje přesně to, co jsem popisoval. Když novináři z ruské redakce zjistí, že peníze nějakého ruského oligarchy proudí do Česka, tak nás kontaktují a my máme díky tomu kauzu. Zároveň je Pavla Holcová editorkou OCCRP pro střední Evropu, takže ta jezdí na editorské meetingy a když objeví nějaká kauza, která by nás mohla zajímat, třeba že jí řeší více redakcí, ale má trochu přesah do České republiky, tak my k ní máme díky Pavle taky přístup.

Co se týče ICIJ, tak toho nejsme součástí jako Investigace, ale je toho členkou Pavla. Přes ICIJ řešíme hlavně ty velké datové leaky, jako ja Pandora Papers, Panama Papers, FinCen Files a tenhle typ kauz.

Jak často se stane, že přímo Vás někdo kontaktuje?

Ted' se mi to už dlouho nestalo, ale dříve to bylo zhruba jednou za měsíc, že někdo třeba napsal mail. Jinak v redakci to moc nevím, protože když něco přijde na redakční mail, tak to kolegyně rozešle už konkrétním redaktorům, které by to mohlo zajímat.

Ověřujete si nějak tvrzení těch lidských zdrojů, které vás takto kontaktují?

Jasně, vždycky. Obecně, když na čemkoliv pracujeme, tak všechna tvrzení v článku musí být podložena nějakými důkazy, ideálně dokumenty nebo tak. Nemůžeme si dovolit jen tak vzít mail, že se někomu něco špatného stalo, tak tady tu informaci máte. Musí to být podložené dokumenty, nebo z otevřených zdrojů. Pak samozřejmě, když někdo někoho z něčeho obviní, tak kontaktujeme i toho obviněného. Zkrátka tam probíhá celý proces ověřování a fact-checkingu.

Co otevřené zdroje, ty se dají nějak ověřit?

Otevřenými zdroji myslím oficiální rejstříky. Například obchodní rejstřík, katastr nemovitostí a tak podobně. To jsou oficiální, ze zákona dané zdroje, které z podstaty věci nemůžeme ověřit, protože by neměly být nepravdivé.

Pracujete s těmito otevřenými zdroji i v jiných zemích?

Určitě ano, když nějaké téma vede do jiných zemí. Když to je něco jednoduššího, třeba obchodní rejstřík, tak s tím zvládneme pracovat my. Ale když to je něco složitějšího, že by se třeba musela psát 106, tak kontaktujeme novináře, kolegy z těch mezinárodních sítí v té zemi a oni nám s tím takhle pomůžou.

Stalo se Vám někdy, že by Vás lidský zdroj záměrně navedl špatným směrem?

Úplně záměrně nás asi nikdo špatným směrem nenavedl. Část těch zdrojů, co nám píšou, jsou občas takové výkřiky do tmy, že to je něco jako „hele, stalo se mi tohle špatný, tak o tom prostě napište, protože já vím, že se to děje.“ Tím, že my máme u všeho, a obzvláště u takových věcí přísné kontrolní mechanismy a fact-checking, tak se nám ani nemůže stát, že bychom vydali něco, co by nebyla pravda.

Ted' bych se chtěl věnovat bezpečnosti. Máte nějaká pravidla, která musíte při práci dodržovat?

Já bych raději ta bezpečnostní pravidla z podstaty věci raději nerozváděl. Bezpečnost a bezpečnostní pravidla jsou tím účinnější, čím méně lidí o nich ví a čím méně jsou známé. Jako příklad bych mohl uvést pravidlo, že nikdo na těch kauzách nepracuje sám. Nemělo by se stát, že někdo dá novináři tip a on na tom začne dělat sám doma, po večerech a nikomu o tom neřekne.

Už se to osvědčilo v minulosti několikrát u spousty jiných témat. Přestože byl novinář zavražděn, třeba v případě Jána Kuciaka nebo Daphne Caruana Galizia, tak ten jejich příběh, na kterém pracovali, „zavražděn“ nebyl. Trochu se i snažíme, aby bylo veřejně známé, že umlčením novináře neumlčíte ten příběh. Tak to je jedno z těch bezpečnostních pravidel, která dodržujeme. Ale další pravidla bych raději nerozváděl.

A bezpečnostní pravidla, která se týkají digitální bezpečnosti?

Držíme se obecných zásad bezpečnosti, nebo kybernetické bezpečnosti. Na všech účtech, co kde máme, jsou hesla dvoufázově ověřená, hesla máme mnohznaková, komplikovaná, která generuje nějaký software nebo správce hesel. Když nám někdo napíše

e-mail, že je princ z Nigérie a potřebuje pomoci převést 20 milionů korun, tak na to nereagujeme, neotevíráme přílohy u takových a dalších podezřelých e-mailů a tak podobně.

Držíme všechny zásady bezpečnosti na internetu, a opravdu je dodržujeme. Není to tak, že bychom si je jednou nastavili a potom je tolik nepoužívali. Myslím si, že když si vyhledáte na internetu zásady bezpečnosti na internetu, tak tam asi nebude jediná zásada, kterou bychom nedodržovali.

Používáte nějaké nástroje, kterými tu bezpečnost ještě posílíte?

Používáme VPN, používáme šifrování na úplně všem, na hesla máme správce hesel a všechny věci, co si člověk dokáže představit.

Cítil jste se někdy ohrožený v souvislosti s prací?

Já osobně asi ne. Ale to je tím, že jsem zatím nikdy nepracoval na „ožehavých“ tématech, jako třeba Pavla Holcová. Takže zatím nikdo neměl důvod, aby mi vyhrožoval, nebo abych se cítil v ohrožení. I kdybych na tom někdy pracoval a měl se tak cítit, tak svojí povahou jsem si to nikdy nepřipouštěl, ani nechtěl připustit, že by mi něco hrozilo.

Asi nejvíc, co jsem se kdy cítil ohrožený, bylo, když jsem kvůli Pandora Papers jel na Britské panenské ostrovy. Na tamní vládu jsem kdysi psal jako freelancer, že bych chtěl s nimi dělat rozhovor a tehdy mi neodpověděli. Když jsem ale na Britské panenské ostrovy jel, tak mě zadrželi na hraniční kontrole, protože jsem neměl pracovní vízum. Takže když jsem seděl šest hodin v kanceláři imigračních úředníků a nevěděl jsem, co se děje, tak tam jsem se cítil asi nejvíc ohrožený.

Britské panenské ostrovy jsou známý daňový ráj, hodně se přes ně perou peníze z celého světa, pašují se tamtudy drogy z Jižní Ameriky do Spojených států a nejsou úplně rádi, když tam někdo šťourá do jejich finančního tajemství. Takže v tu chvíli jsem trochu strach měl.

Jak jste uvedl, v Investigaci se staráte o audiovizuální tvorbu, do čehož spadá i podcast. Pracujete na něm sám?

Primárně na tom pracuji já, ale mám k sobě jednu kolegyni, která mi s tím pomáhá. Plus, v přeneseném významu mi pomáhá celá redakce, protože já se v podcastech ptám, ale někdo mi musí odpovídat. Ve výsledku je to tedy taková redakční práce.

Jak máte s kolegyní rozdělenou práci?

Když je to rozhovor, tak otázky připravuji já a ona mi s tím pomáhá tak, že mi dělá při natáčení zvukaře. Když je to storytelling, tak si oba uděláme vlastní rešerši, pak si nad tím sedneme, dáme to dohromady a uděláme společně osnovu, kterou si potom rozdělíme. Jako příklad uvedu kauzu zlatých víz. Tam jsme si udělali oba rešerši, udělali jsme si osnovu a tam jsme zjistili, že máme dost materiálu na dva podcasty. Potom jsme si rozhodli, že jsem připravoval jeden podcast, ona připravovala druhý podcast a namlouvali jsme to společně, že jsme se střídali.

Máte ty podcasty nějak rozdělené? Jsou různé typy podcastů?

Podcasty dělíme na dva typy. Jeden typ jsou normální rozhovory. Původně to byly rozhovory s našimi redaktory, pak se to rozšířilo na všechny lidi. Když v podcastu rozebíráme nějaké téma, tak je to jako film o filmu. Snažíme tam ukázat pohled do zákulisí. Vysvětlujeme prostě to téma a zároveň se tam snažím nastínit, jak se na tom pracovalo a ukázat našim posluchačům, že práce investigativního novináře není vždy tak jednoduchá, jak se může na první pohled zdát.

Potom máme druhý typ, kterému říkáme storytelling. V tom zkrátka vyprávíme příběh nějaké kauzy. Ať už je to nějaká konkrétní kauza, která byla napsaná a vydaná, nebo zpracujeme nějaké téma. Jako příklad bych mohl uvést sérii, kdy jsme popisovali majetek Vladimira Putina. To nebyla teda žádná kauza, byl to spíš takový referát o majetku Vladimira Putina.

Jak si vybíráte, co budete zpracovávat?

Nejčastěji to jsou témata, která vydáváme jako Investigace. Když je téma dobré a zajímavé, tak ho nezpracujeme jako rozhovor, ale spíše ve formě storytellingu, ten je pro nás primární. Ale když žádné takové téma není, tak máme nějaká obecná, nadčasová témata, ze kterých potom vybíráme, která uděláme. Většinou je to k příležitosti vydání Panama Papers, nebo jsou to obecnější témata, typově právě majetek Vladimira Putina, nebo jak se perou peníze.

Probíhá u epizod nějaký proces schvalování?

Ano, schvaluje se téma a občas i obsah. V pondělí na poradě řešíme, co budeme příští týden vydávat, takže jedna z věcí je i podcast, který pravidelně každý týden vydáváme. Tam si řekneme, jestli z některých témat budeme dělat podcast nebo ne.

Když je to jakékoliv téma, které nevychází z naší kauzy, ale je to nějaký kompilát, typicky zase majetek Vladimira Putina, tak to probírám třeba s Pavlou Holcovou, protože toho většinou ví o hodně víc než já, takže si nechávám poradit třeba s osnovou.

Jak se připravujete na nahrávání podcastu?

Na rozhovor se připravuju, doufám teda, jako každý člověk na každý jiný rozhovor, že si prostě přečtu to téma, ke kterému se článek váže, načtu si k tomu další články a věci kvůli kontextu a připravím si otázky, které se snažím rozdělit tematicky do takových celků, aby na sebe plynule navazovaly, aby to bylo příjemné na poslech. Aby se nestalo, že skočím z ničeho nic z tématu na téma, takže se tam vždy snažím hodit lepší či horší oslí můstek.

Co se týče storytellingu, tak příprava probíhá podobně. Akorát místo otázek si píšu scénář, o čem budu nebo budeme mluvit.

Krom audiovizuální tvorby něco v redakci děláte? Píšete ještě články?

Články už bohužel moc nepíšu. Jediné co, tak pravidelně píšeme každý pátek Ze světa, což je taková vtipná, krátká, odlehčená rubrika zpráv ze světa organizovaného zločinu. Tam se pravidelně střídají všichni redaktoři po týdnech, takže jednou za měsíc a půl vyjde řada na mě. Ale články jako takové píšu velice nárazově, zhruba jednou za půl roku.